БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

42-дохи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 259 (10627) | 1964 оной октябриин 31, суббото | Сэн 2 мүнгэн

ПРОПАГАНДИСТ

...эдын управлениин Борьёогой ...ургуулиин багша Ц. Сагалеев... гү, али Чисаанын совхозой ...ектор Ц. Базаржаповһаа, үгы... һаа, Хяагтын Тельманэй нэ... ...жэтэ колхозой экономист-ту... ...гшэ Б. Хандажаповһаа али ...жэлтнай ашa үрэ ехэтэйб ...асуугаа һаа, хүрэһөөр тул... ...хал байха.

...энэрэй хоёрдохи мэргэжэ... ...ь пропагандист юм. Сэхынь ...элэ, хоёрдохи мэргэжэлынь ...һаа ехэ ашa үрэтэй байжа ...гүй. Һайн пропагандист ...дaал, парти, правительствын... ...тогтоол шиидхэбэринүүдые ...до хүргэжэ, тэдэнии эл... ...жэ, зоригжуулжа шадаха ...даал, нүгөө мэргэжэлэйнь ...урагшатай байхань дамжаг... ...ха юм.

...энии дээрэ дурсагдаһан нү... ...эй ажал хэрэг батална. Нүхэр ...алеев мүнөө 30 гаран жэлэй ...шада багшын хүнгэн бэшэ ...амжалтатайгаар хэжэ яба... Мүн эды хугасаанай турша... пропагандистаар хүдэлнэ. Нү... Базаржапов нёдондо жэл хү... ажахын экономико шудалха ...инарые хүтэлбэрилжэ, олон ...үүдые экономикын асуудал... ...тай танилсуулжа, ажахыгаа ...нягтаар эрхилхэ талаар тэ... хэды ехэ туһа хүргөөб! ...энэйнь ашаар лэ Чисаанын ...оз республика соогоо түрүү ...ринуудай нэгые эзэлжэ гара... байха. Иигэжэ хоёр мэргэжэ... нэгэдүүлжэ, хамтын хэрэгэй ...өө бүхэли наһаараа оролдожо ...һан үшөө олон хүнүүдэй алдар ...нүүдые дурдажа болоно.

Пропагандист байха гээшэ хүн... хэрэг бэшэ, тиигэбэшье нэрэ ...дэ ехэтэй хүдэлмэри. Олонии... дунда эрдэм ухаа, револю...онно теори дэлгэрүүлжэ, арад ...ой хүмүүжэл болбосоролой ту... тэмсэхэһээ ондоо тиимэ хүн... ...тэй ямар хүдэлмэри байхаб?! Пропагандистнууд—партиин ёһо... тэмсэлшэд, партиин сэсэн ...гэн һургаалые эсэшэ сусаша... ...гөөр дэлгэрүүлэгшэд, комму... байгуулгын асари ехэ хэрэ... түлөө олониитэ ажалшадые ...уулжэ, зоригжуулжа байһан ...үүд гээшэ. Тиимэл хадаа тэ... ...нэр олониитын зүрһөө хайра ...дэ хүргэдэг юм.

Теэд тиимэ байхын тула марк...изм-ленинизмын һургаалаар ту... зэбсэгжэнги, үзэл бодолойнгоо ...аар хатуу. Коммунис партиин ...талда харша бүхы юумэнтэй ...эшөгүй байха, табигдаһан ...удал бүхэндэ тодорхой, зүб ...юу үгэхэ хэрэгтэй. Эгээл иимэ ...лтэ пропагандист бүхэнэй умэ... табигдана.

Мүнөө олониитын университе...—политическэ һуралсалай ту...шын хэшээлнүүд эхилжэ, олон ...ган коммунистнууд, партийна... хүнүүд шэнэ программа—...рксизм-ленинизмын гол асуу...лнуудые—гүнзэгытөөр шудал... оробо. Энэ һуралсалай хэ... бүхэнэй амжалтань, һурал...шадай гүнзэгыгөөр шудалхань ...түлэб пропагандистын бэлэд...һаа, дадал шадабариһаань ...дыдаха байна. Мүнөө жэлдэ ...оретическэ бэлэдхэлтэй шэнэ ...нүүд пропагандистнуудай зэр...гэ нэмэжэ ороод, мэргэжэл ша...дабаритай байһанаа харуулба. Яруунын аймагай больницын врач, пропагандист нүхэр Ардановагай, Кабанскын управлениин «Прибайкалец» колхозой парторганизациин пропагандист нүхэр Сытина гэгшэдэй түрүүшын хэшээлнүүд өмхитэй һайнаар үнгэрөө. Һуралсагшад олон асуудалнуудые һонирхон асууханһаа гадна, өөһэдөө хөөрэжэ, зүбшэжэ үгэһэниинь ехэ һайшаалтай. Энэ ушар хадаа һуралсагшадай һонирхолые татажа шадаха пропагандистнуудай онол шадабарие, марксизм-ленинизмын һургаалаар зэбсэгжөнги, тэрэнээ һуралсагшадта гүнзэгыгөөр ойлгуулжа, ажахын, политическэ тодорхой зорилгонуудтай нягтаар холбожо шадаха болоһыень элитээр гэршэлнэ. Иигэжэл хэшээлээ үнгэргэхэдөө пропагандист совет хүнүүдые политическэ, теоретическэ эрдэмээр баяжуулжа, шөн габьяата ажалда зоригжуулжа шадаха байна.

Гэхэ зуура эмхидхэлэй талаар, мүн пропагандистнуудай хүдэлмэридэшье нилээд ехэ дутагдалнуудай бии байһан тухай түрүүшын хэшээлнүүдэй дүнгүүд харуулна. Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Яруунын үйлэдбэриин управлениинүүдэй олон ажахынуудай партийна организацинуудта өмхидхэгдэһэн зарим кружок болон семинарнуудай хэшээл саг соогоо боложо шадаагүй, олон хүн хэшээлдээ ерээгүй байһан. Мүн зарим пропагандистнууд хүсөд һайнаар бэлэдхээгүй байһан дээрэһээ үзэхэ темээ гүнзэгыгөөр, ойлгосотойгоор, һонирхолтойгоор тайлбарилжа шадаагүй. Иимэ ушар Оймор ой, Яруунын совхозуудай, эндэхи үйлэдбэриин управлениин дэргэдэхи партийна организацинуудта тохёолдоо.

Бэлэдхэлгүйгөөр ерэһэн пропагандист хэшээлээ эдэбхитэйгээр үнгэргэжэ шадахагүйнь мэдээжэ. Пропагандист темэ бүхэнөө өөрөө һайнаар мэдэхэһээ гадна, хайшан гэжэ хүнүүдтэ тэрэнээ ойлгуулха тухайгаа эртээнһээ бодомжолхо, бэлэдхэхэ ёһотой. Уран нугархай, тодо хурса хэлэн, һонирхолтой харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүд, документальна болон уран һайханай кино—эдэ бүгэдэ пропагандистын амжалтатай хүдэлмэриин эгээн шухала эрхэ нүхэсэл болохо зэргэтэй бшуу.

Пропагандистнуудай хүдэлмэриин амжалта мүн үйлэдбэриин управлениинүүдэй парткомуудай, партийна эхин организацинуудай туһаламжаһаа ехээр дулдыдадаг. Тэдэнэр пропагандистнуудые теоретическэ талаар зэбсэгжүүлхэ, партийна пропагандын онол аргада һургажа байха, ажахы бүхэнэй урда табигдаһан тодорхой зорилгонууд тухай саг үргэлжэ мэдээсэжэ, хэрэгтэй тоо баримтануудаар хангажа байха уялгатай. Тэрэшэлэн пропагандистнуудай дүй дуршалые согсолон дэлгэрүүлгэ ехэ удха шанартай.

Һуралсалай шэнэ жэлдэ бүри ехэ амжалта туйлахын тула бүхы эрдэм мэргэжэлээ, хүсэ шадабаря гаргажа, партиин тэмсэлшэ гэһэн арюун нангин нэрэ зэргэеэ улам өөдэнь үргэжэ ябаха гээшэ пропагандист бүхэнэй эрмэлзэлынь, дайшалхы зорилгонь мүн.

Буряадай АССР-эй зургаадахи зарлалай Верховно Соведэй табадахи сессиин нээгдэхэ тухай

Буряадай АССР-эй зургаадахи зарлалай Верховно Соведэй табадахи сесси Соведүүдэй 2-дохи байшангай Ехэ зал соо 1964 оной ноябриин 2-то, үглөөнэй 10 часта нээгдэхэ.

ҺҮҮЛШЫН ДОБТОЛГО

Захаамин нютагай колхозуудай түрүүшүүл, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд аймагайнгаа центр—Цахир тосхондо сугларжа, үнгэрһэн юһэ һарынгаа ажалай дүн согсолжо, жэлэй дүүрэтэр юу хэхэ байһан тухайгаа зорилгоёо тодорхойлбо. Энэ асуудалаар аймагай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Ц. С. Субанов элидхэл хэбэ.

Аймагай эрхим малшад, таряашад болохо 38 хүндэ шангуудые, аймгүйсэдкомой, парткомой Хүндэлэлэй грамотануудые барюулһан байна. Түрүүшүүлэй зүблөөндэ хабаадагшад аймагайнгаа бүхы малшадта хандажа, тэдэнии мал ажалай продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха жэлэй түсэб болзорһоонь урид дүүргэхын, малай үбэлжэлгые эрхимээр үнгэргэхын түлөө өдэбхи үүсхэлтэйгөөр тэмсэхыень уряалба.

Д. ДАШИЕВ.

Семинарай һүүлээр юун болооб?

БАХАРХАМААР ЛЭ!

Яруунын совхозой түб һуурин Гүндэ тосхондо байгша оной октябриин 15-да тугал, бурууу, хашарагуудые түргөөр түлжүүлхэ, шахажа таргалуулха асуудалаар республиканска семинарай болоһон тухай, тус ажахы дээрэ эбэртэ бодо малые намар, үбэл, хабарай сагта барянда байлгажа харууһалха оньһожоруулагдамал томо бааза эмхидхэһэн тухай, энэ шухала хэрэгые промышленна үндэһэ һуури дээрэ табихаар шэнэ технологи зохёоһон тухай манай «Буряад үнэн» газетын октябриин 27-ной номерто толилогдоһон түсхай плакатхуудаһан дээрэ тодорхойгоор хэлэгдээ һэн.

Саб байса түхеэрэгдэһэн иимэ баазада түрүүшын бурууу, хашарагууд октябриин 10-да табигдаһан, тэрэ дары тэдэнэр шэнэ гуримаар харууһалагдажа эхилһэн байна. Тус байрын малшадай ажал хүдэлмэриин түрүүшын дүн тухай хөөрэжэ үгэхыень манай корреспондент Гүндэ тосхон хонходожо, совхозой главна зоотехник нүхэр **К. А. Албашеевые** гүйбэ. Тэрэ нүхэр иимэ харюу үгөө бэлэй:

— Түлжүүлэгдэхэ, шахагдаха малай шэнэ байрада үхэрнүүд оруулагдаһаар хорёод хоног болохонь. Эгээл түрүүн түлжүүлгэдэ 180 бурууу, шахалгада 210 хашараг табигдаа һэн. Шалгажа, мэдэжэ байхын тулада бүлэг малые 10 хоноод лэ шэгнэжэ, үрэ дүнгынь харуулжа байха гэжэ хөөрэлдэһэн байгаабди. Харин манай совхоз дээрэ республиканска семинар үнгэргэгдэхэ болоходонь, тэрээнэй бэлэдхэлдэ тухашарагдаа. Удаань эндэ тэндэһээ шэнэ технологитой танилсахамнай гээд айлшад бүри таһарнагүй. Тиигээд энэ ажалаа гүйсэд хүсэлдүүлхэ гэжэ баһал сагаа бараабди. Иимэ шалтагаанаар арба хоноод малаа шэгнэжэ шадаагүйбди. Харин октябриин 26-да, хахад һара болоод, тэдэ малаа шэгнэжэ үзэбэ гээшэбди.

Дулаан байрада байжа, бүлеэн уһа ууҗа байгаад, һайн тэжээлдэ табигдаһан мал гээшэ ондоохоноор лэ заһарха юумэ байна. Бэень тэниигээд, гэдэһэ дүүрэн, үһэ нооһоёо ёлбытэрнь долёогоод, гансата һайжаржа захалаа. Хахад һарын дүн иимэ байна. Эндэ харууһалагдажа байһан бүхы малнай энэ үедэ 5700 килограммаар бэеынгээ шэгнүүр нэмээгээ. Түлжүүлгэдэ байгшадынь —25 центнерээр, шахамалнуудынь — 32 центнерээр.

Тус бүридэнь хубааха болоо һаа, 180 толгой бурууунуудай дунда зэргээр хоног бүри 925 граммаар (түсэбтэ даалгабари 800 грамм һэмнай), 210 толгой шахамалнууд тус тустаа 1158 граммаар (даабаринь 1000 грамм) таргалжа байһан зэргэтэй болоно.

Зарим малшадай ажалай дүн бүришье дээгүүр. Жэшээнь, түлжүүлгэдэ байһан бурууунуудые харууһалдаг Степанида Васильевна Рый гэгшын бүлэг малай толгой бүринь сүүдхэ бүхэндэ 1200 граммаар шэгнүүрээ нэмээжэ байгаа. Энэмнай түсэбтэ харaагаа 1,5 дахин үлүүлһэн болоно бшуу. Буруушад Галина Стельманчук 950 граммаар, Анна Григ—900 граммаар, Нина Сидорова 850 граммаар нэмээбэ.

Үхэршэн Антон Борщевский 50 толгой шахамал үхэрые харууһалдаг. Энэ малшан шахамалнуудаа сүүдхэдээ толгой бүриинь 1100 граммаар нэмээжэ байгаа. Тэрэнэй һамган Домна Васильевна үбгэнһөө заашье гээгдэнэгүй. Үхэршэн Михаил Курмазовай ажал мүн лэ магтамаар.

Энэ бааза дээрэ тодхогдоһон орёо оньһон түхеэрэлгэнүүд һаадгүй, һайнаар хүдэлнэ. Тэжээлэй цехтэ буйлуулагдаһан шэнгэншье, бүдүүншье хоол шанартайгаар, амта шэмэтэйгээр бэлдэгдэнэ гэжэ хэлэмээр. Тиимэл хадань эндэ байһан малнай хараа байса һайжарна, таргална гээшэ aaб даа.

Тэрэнһээ хойшо тэдэ мал дээрээ хорёод толгой нэмээд байнабди. Иигээд бүри һаяар үшөө нэгэ хүнэй хараха 50 толгой мал табиха гэжэ байнабди.

ЯЛАРААЛ ҮБСҮҮНДЭНЬ МЕДАЛЬНУУД

Республикымнай модо бэлэдхэлэй промышленностиин дунда Баргажанай леспромхоз элитэ һуури эзэлдэг. Модо бэлэдхэлэй, шэрэлгын шэнэ, түрүү технологи этээл түрүүлэн эндэ хэрэглэгдэжэ эхилһэн байха. Энээнэй ашаар тус леспромхозойхид һүүлшын гурбан жэлэй туршада ажалай бүтээсые хоёр дахин дээшэлүүлээ.

Нарин зүрүүдаар модо отолхо, гидроклин хэрэглэхэ, модо томо багсаар ашаалха, сигара болгон холбожо, далайгаар урадхуулха шэнэ арга эндэ хэрэглэгдэжэ эхилээ. Шэнэ технологи һайнаар шудалжа, ажалайнгаа бүтээсые дээшэлүүлжэ байһан түрүүшүүл эндэ олон.

Шэнэ арга, түрүү дүй дүршэл ажалдаа хэрэглэһэн түрүүшүүл Арадай ажахын туйлалтануудые харуулһан Бүхэсоюзна выставкын медальнуудаар һаяхан шагнагдаба. Бага комплексно бригадын бригадир Н. А. Молчанов—мүнгэн медаляар, бригадир В. С. Михайлов, леспромхозой ажалай таһатые даагша В. Г. Козлов бронзово медаляар шагнагдаһан байна. Тэдэнэр түрүү технологи нэбтэрүүлһэнэй түлөө иимэ шагналда хүртэбэд.

Б. БАЙРОВ.

ТОБШОХОНООР...

★ **Улаан-Үдын почтамтын коллектив Октябриин һайндэрэй урда тээхи мүрысөөндэ абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэбэ. Хэлхеэ холбооной 21 отделени, участок, цехүүд олзо оруулха 9 һарынгаа түсэб октябриин 20-до дүүргэээ.**

С. НОВАК.

★ **Захааминай «Победа», «Коммунизм», «Дружба» колхозуудай малшадай суглаан боложо, үнгэрһэн 9 һара соо хэһэн хүдэлмэриингөө дүн гаргаба. «Дружба» колхозой һаалишад энэ хугасаа соо һүһаaха түсэбөө дүүргэээ. Тэдэнэр жэлэйнгээ түсэб ноябриин 20 хүрэтэр дүүргэхэ уялгатай. Суглаан дээрэ эрхим һаалишад шагнагдаһан байна.**

Н. ЖАЛСАНОВ.

★ **Хориин «Первомайский» совхозой барилгашад Г. Сампилов, Ц-Д. Найданов гэгшэд мүнөө зундаа, намартаа үбэлжэлгэдэ бэлэдхэн, малай байрануудые олоор заһабарилба. Майла гэжэ газарта нүхэр Мангаловай даадаг отарын байра заһабарилжа дүүргээд, удаань Хасуурта гэжэ газарта Даша Базаржаповай даадаг гүүртын малай байра урилан табиба.**

Р. МУНКУЕВ.

Улаан-Үдын шэлэй механизированнэ заводто Людмила Кряжева арба һайса гаран жэлдэ хэбшэнээр ажаллажа байна. Мүнөө нүхэр Кряжева коммунис ажалай ударнигай нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй, Октябриин хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаададалсана.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Москвahaa мэдээсэнэ

КПСС-эй, ФКП-гэй түлөөлэгшэдэй хөөрэлдөөн

Советскэ Союзай Коммунис партиин болон Франциин Коммунис партиин түлөөлэгшэд КПСС-эй ЦК-да октябриин 26—27-до хөөрэлдөһэн байна. КПСС-эй зүгһөө КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Л. И. Брежнев, КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, секретарь Н. В. Подгорный, КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, секретарь М. А. Суслов, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Б. Н. Пономарев хөөрэлдөөндэ хабаадалсаа. ФКП-гэй зүгһөө ФКП-гэй ЦК-гай политбюрогой гэшүүн, секретарь Жорж Марше, ФКП-гэй ЦК-гай политбюрогой гэшүүндэ кандидат, секретарь Ролан Леруа, ФКП-гэй ЦК-гай гэшүүн Жак Шамбаз гэгшэд хабаадаһан байна.

Аха дүү, хани ёһоной орнон байдалда хөөрэлдөөн үнгэрһэн байна.

Хоёр партиин һонирходог асуудалнуудаар делегацинууд һанамжануудаа мэдэлсээ, мэдээсэлнүүдые абалсаа. Эб найрамдалай, ондо ондоо ниитын байгуулалтатай гүрэнүүдэй энхэ тайбанаар зэргэ оршон байхын, бүү зэбсэг хуряахын түлөө, коммунизмын үзэл сурталай илан мандахын түлөө, марксизм-ленинизмын гол ёһонуудта, Москвада 1957 болон 1960 онуудта болоһон зүблөөнүүдэй Декларацида, Мэдүүлгэдэ үндэһэлэн, дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлые хангахын түлөө хамтынгаа тэмсэл үргэлжэлүүлхээр, коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын шэнэ зүблөөндэ бэлэдхэлые үргэлжэлүүлхээр өөһэдынгөө хоёр партиин шиидэнги байһые делегацинууд баталан гэршэлһэн байна.

КПСС-эй болон ФКП-гэй аха дүүгэй харилсаа, заншалта хани холбоо, бэе бэедээ этигэлсэлгые саашадань бэхижүүлхээр партинуудайнгаа шиидэнги байһан тухай хоёр делегаци мэдүүлээ.

Афганистанай хаан Эрхүүдэ ерэбэ

ЭРХҮҮ, октябриин 29. (ТАСС). Хитадай Арадай Республикада аяншалхаяа ошожо ябаһан Афганистанай хаан Мухаммед Захир Шах, тэрээнтэй суг ябалсаһан хүнүүд тусхай самолёдоор Ташкентһээ мүнөө үдэшэ эндэ ерэбэ.

Эрхүүгэй ажалшадай депутадуудай хүдөөгэй областной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ А. В. Гриценко, СССР-эй Верховно Соведэй депутадууд, олониитын түлөөлэгшэд, журналистнууд Афганистанай, СССР-эй болон РСФСР-эй гүрэнүүдэй тугуудаар гоёон шэмэглэгдэһэн аэродром дээрэ Мухаммед Захир Шах болон бусадые угтаа.

Афганистанай хаан аэродром дээрэһээ байрлаха газартаа ошоһон байна.

Советскэ делегаци Алжир орохоёо мордобо

МОСКВА, октябриин 29. (ТАСС). Алжирай революциин арбан жэлэй ойтой дашарамдуулагдан болохо баярта хабаадахын тулада Алжир орохоёо Советскэ партийно-правительственна делегаци мүнөөдэр ниидэн гараа. КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүндэ кандидат Ш. Р. Рашидов делегациие толгойлно.

„КОСМОС-50" НИИДЭНЭ!

ТАСС-ай мэдээсэл

Газарые тойрон дабшадаг «Космос-50» гэжэ зэлжээтэ хэмэл одон Советскэ Союзда 1964 оной октябриин 28-да табигдаба. 1962 оной мартын 16-да ТАСС-ай соносхоһон программын ёһоор замбуулинай дайдые саашадань шэнжэлхэдэ шухала болохо научна аппаратура хэмэл одон дээрэ тодхогдонхой.

Хэмэл одон замдаа гараа:

— түрүүшээр 88,7 минутын турша соо газарые тойрон дабшана;

— газарай нюрууһаа эгээн холонь (апогей)—241 километртэ;

— газарай нюрууһаа эгээн дүтэнь (перигей)—196 километр;

— экваторһаа 51 градус 18 минута һэлжүүгээр ниидэнэ.

Научна аппаратураһаа гадна, одон дээрэ иимэ юумэнүүд бии:

—19,996 мегагерцын частота дээрэ хүдэлдэг радиопередатчик;

— замыень наринаар хэмжэхэ радио-тухеэрэлгэ;

— приборнууд болон научна аппаратурын хүдэлмэри тухай мэдээнүүдые газарта дамжуулха радиотелеметрическэ оньһо түхеэрэлгэ.

Хэмэл одон дээрэ тодхогдоһон аппаратура гэмгүй һайнаар хүдэлмэрилнэ.

Тоололго-согсололгын центр абтаһан мэдээнүүдые шэнжэлжэ байнхай.

Хураалгын баатарнуудта — магтаал!

ТОДХОЛТОЙНЬ ХЭН БЭ?

ОЧЕРК

...энэ УРГАСА хоролто, гээлтэгүйгөөр хуряаха, Эхэ орондоо ...һөө үлүү таряа тушааха уялга түргэнөөр дүүргэхын түлөө ...лдэ Буряад оронноймнай колхоз, ...оз бүхэнэй шадалаа мэдүүлжэ ...һан халуун хаһа һэн. Ленинэй ...жэтэ колхозшье түсэбһөө га... таба мянгадахи центнерээ бэ...лэй пунктда эльгээжэ эхилһэн, ...лгаараашье нилээд ошоһон: ...дүүлөө һаа, табан хоногойнь ...да оруулһан үетэй. Одоошье ...очеркын геройтой уулзагда... гээшэ ха гэжэ бүтүү мэһэрэг...

— Нэгэ янза байдалда адлихан ...досотойгоор хүдэлжэ ябаа ком...ернуудайнгаа алиниинь гэнтэ ...н талын баатар» гэжэ байжа ...гэхэбши даа. Бултадаал дун... сохисолдожо, мүнөө, арбадахи ...тоо, хоёр-хоёр зуундаа хүргэжэ ...а, — гэжэ парткомой секретарь ...хүүханаар хөөрэнэ...

— Мянга мянгаад гектар таряа ...лгуулхамнай гэжэ ганса нэ... уялга абхуулаад, һүүлээрнь ...ой гараар хүдэлжэ, арай олоһон ...ан, сэхынь хэлэхэдэ, хэндээ ...тэйгшэб даа, — гээд хөөрэлдэ... ябааша хүмни эрид яриба.

...имэ һөөргэ харюу хоюулайеы...шье өөһэд өөһэдын болодо хү...архиба янзатай, нилээд анир... ябанабди.

...тыень хаража, нэлэнхы по...н тэг дундуур һаяхан зүлгэлэг...н аад, ангир шэниисын «хүндэ...» дардам болоһон харгы...р табилуулһан газигнай нэгэ ...ээр дүнгинэнэ.

...«Дундуусаа». Ажал хэрэгтнай хэр бэ гэжэ һонирхоходо зоной жиирээр, дундуусаа «сохисолдожо» ябанабди гэдэг ёһо бии. Теэд дундуусаа гээшэмнай элдэбтэй байхаяа ядадаггүй. Томоотой, даруу зон түрүүшүүлэй зэргэдэ ябаһан аад, «бараг, нюрууби даа» гэлсэдэг. Зарим бардам зантайшуул, хамагай хойно алхадаг аад, дундуусаал оролсоһон янзатайгаар даб лэ гэһээр хөөрөөдхихэ...

ШҮДЫХЭ ГАНСА һогооборн үлөөнгүй, хурса эритээр тэбхысэ хадагдаһан тарияалангай хуа сагаан шэрхэгэй урасхал урдаһаамнай хоёр талаарнай ходорон эржэгэнэнэ. Томонуудаар тобхойшотор буулгагдаһан һолоомын бухалнууд хажуугаарнай зэргэ зэргээрээ һуунагтан дахасалдана. Үлэ мэдэг үгсэлүүр өөдэ ябаад, эбэр наруулида гарахаш тэрэ, тарялан тала бүри уудам. Тээ зүүнтээ урагша хойшонь ута гэгшээр загуундаһан лус хара зүһэмын саада наада хяазаар хэдэн тракторнууд хойно хойноһоо һубарилдана. Тиихэдэ баруун гартаймнай... тарян далайн долгин дундуур талын онгосонууд «тамарна».

— Энэ наада захадань ябааша комбайнер Думнов, зэргэлээд—Цыбикжапов, саада тээнь — Бальчинов Алексей,—гээд парткомой секретарь нам руу ара тээшээ хэсылдэжэ, бүтүү баярлаһан шарай үзүүлэн, хургаараа заажа байжа ойлгуулна. — Энэ зуун гектарта үсэгэлдэр үдэһөө хойно ороһон зон һэн, теэд шолмонуудшни мүнөө дууһахаа байнал. Иигээд үдын хоолой забһар болохо. Тиихэ заб соонь комбайнернуудтаймнай уулзана, танилсана бэзэт...

МЕХАНИЗАТОРНУУД машинануудайнгаа мотоор замхаангүй, тэрэ зэргэ яаралтайгаар, поли дээрээ хоол баридаг заншалтай гүб даа: хүршэгэнөөн, таршаганааһаа дайгаһан, багаха хажуу тээшээ зайлабабди. Нүхэрни нам һууҗа, удаан хөөрэлдэхэшье янзагүй, томо кирзовэ сабхинингаа хатуу түрии нугалан ябамгашаа һууба. Урдаа хамсылан бариһан хара хүрин гарнуудынь бүришье барьягар томо шэнги. Нюур шэгээрээ жиирэйл буряад тухэлэй, дүүрэн шарайтай, тухайлхада дүшэ гарамгай, шиирэг сула хүн. Хасарай хара мэнгэ мэтэшэлэн али хүнэй газаа шэнжын үлүү дутуунь амитанай нюдэндэ торолдоодхиходоо оотойгшо гүб даа: хүүмиин татаһан монсогтой шэхээрнь энэ нүхэрөө хэдышье жэл болоод, хаанашье таниха хаб. Теэд уулзаһан шэнэ танил гээшэ сэдьхэл һаналайнгаа, бэлиг шадабариингаа шөнжээр хүнэй зүрхэндэ үни удаанаар, хүндэтэй һайханаар һанагдадаг.

— Анхан арба гаратайһаа тракторай прицепщик боложо эхилһэнээ тоололсоо һаа,—гээд бүдэхи хоолойгоор дуутарба,—хай гушаад жэл боложо байгаа хадаа.

— Үшөө МТС-эй үедэ энэ комбайн даажа абаа һэм. Тиинһээршье арбаад жэлдээ дүтэлбэб. Урдань «Коммунараар» хэдэн жэл хадааб, бүри урдань колесно, ЧТЗ, газогенераторна тракторнуудташье нилээд туршагдаа юумэ һааб даа. —Хажуудахимнай үрүүгаа харан, бодолгото болоһон янзатай абяагүй һуутараа, согтой нюдөөр мэһэлзэбэ. — Мүнөө юумэн тад ондоо болоо. Хэды олон техникэ гүрэмнай үгэнө гээшэб? Кадр гэхэдэ дутамаггүй.

— Нёдондо зургаан зуугаадые хуряагааб гэнэт. Мүнөө жэл хэдындэ хүргэхэ һанаатайб та?

— Табан зуунда хүргөө һаамнай эрхим. Колхозоймнай тарялангай хубаариин жэшээгээршье тэрэнһээ дээшэ гарахагүй. Жэл бүри шэнэ комбайнууд ерэнэ. Механизаторнууд гэхэдэ, жэгдэ бэрхэшүүл болоо. Тэды, эды зуун гектар хуряаба гээшэмнай манай эндэ тиимэ дээрэ абтахаяа болинтожо байгша. Тэрэ зүб гэжэ һанагшаб. Комбайнуудые үшөөл олон болгожо, арбан үдэрэй туршада ургасаяа хуряадаг һаа, хэды ехэ арьбалалта хэгдэхэ байна гээшэб? Одоол монсогоршье орооһон дэмы талада гээгдэхэгүй һэн даа. Арбаад үдэрэй туршада гурбан зуун гектар талмайһаа суглуулжа, хадажа, мүнөөнэй мянгаадтануудай суглуулдагай шэнээн ехэ ороохо таряа сохиһон хүн одоол баян ургасын хэшэгтэ хүртэһөн, бараг тооной комбайнерта тоологдохо һэн ха даа.

Теэд «С-6» бидэ хоёр хойшохоноо гарантажа байгаа зон бэшэ гүбди.

Үлүү үгэгүй, үнэн сэхэ хүн гэжэ абаһаар мэдэгдэшье һаа, энэмни нихэдээ аман дээрээ хүхин татана гү, али өөр тухайгаа хүндэ юумэ хэлүүлхэ саанаһаа дурагүй аад, эртээнһээ буруу шүрэбөө мушхажа эхилбэ гү гэжэ һанахамнишье тэрэ:

— Нүгөө комбайнуудһайш тойрожо захалба. Зай баяртай, танилсаба гээшэбди,—гэжэ нүхэрни хүндэтэй дээрэ хэлээд, һууриһаа хобхоржо үдэлөөгүйдэм, хүл дээрээ боложо эрьеэд, холо холо алхалан, агрегат тээшээ гэнхэлшоо һэн.

АЛЕКСЕЙ БАЛЬЧИНОВТАЙ иигэжэ ойр зуурашье танилсаад байхада, хүйтэн, халуун түмэртэй яһалал гардалдаһан, тооһо, шоройтой нилээд зууралдаһан, урагшаа һаналтай, урданай нэгэ механизатор хаш гэжэ мэдэхээр һэн. Теэд зол болоходо Алексей Бальчиновни нютаг зондоо хамагай танил, бүгэдэндэ хүндэтэй хүн байжа, тэрээн тушаа халтал дурдахада, хүн бүхэн сэдьхэлһээ урмашан хөөрэдэг байгаа һэн.

«Одоол жэлэй дүрбэн сагта техникэ, машинаһаа һаладагүй хүмнай—Алексей».

«Трактор, комбайнай мотоор табан хурган шэнгээр мэдэдэг, тодхолтойгоор топливной насос табидаг хэн бэ? Алексей».

«Бестужевай үйлсын һунгагшадһаа сомоноймнай Соведэй депутат—Бальчинов».

«Улаан-Үдэһөө телевизионно дамжуулга хэнэйдэ эгээл һайнаар харагдадаг бэ? Алексэйндэ».

Алексей Бальчинов тушаа дуулаһанаа иигэжэ тон богонёоршье тоолохо болоо һаа, нилээд олон юумэ бэшэхээр даа. Теэд газетын хуудаһанда зорюулагдаһан бишыхан тэмдэглэл соо энэ нүхэрэй ажабайдалай баян намтар барагсаан хэлэхэ гэһэн зорилго табигданагүй бэзэ. Тиибэшье нүхэр Бальчиновай уран гарайнь шадиие, ужам сэдьхэлэйнь һайханиие гэршэлһэн олон баримтануудһаа нэгэ иимэ ушар тушаа ээлүүдгүй хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Алексейн агрегалтай зэргэлһэн загуунда Даниил Думновай «С-3» комбайн түлэг хадажа ябатараа, үни удаанзар зогсошобо гэхэ. Алексейн адаглаха янзата, нүхэрэйнь комбайнай мотоор унтаршоод, тэрэнээ заводилжа ядажа тухал таһарна хэбэртэй. Загуунаа хоёр тойробо, гурба эрьебэ, Думновай комбайн анир гаранalгүй, юун болоо гээшэб, талада һанаагаа зобожо ябанхаар, ошожо хараха, туһалалсаха байна гэжэ эрид шиидээд, Алексей трактористаа дохёолдог ооһороо үгзэрбэ. Агрегадаа табижархёод, Думновай комбайнда Алексейн ошожо, нэгэ хэдыхэн болоһоной һүүлээр самоходкын мотоор «амидыржа», хара утаа бадхуулба.

Нүхэрэйнгөө комбайнай түргэн харгыдаа орожо шууд ошоходонь, сэдьхэлээ амаржа, штурвалаа бахим адхаад, харанхы болохоһоо урда энэ загуунаа дууһаад, гэгээтэй дээрэ шэнэ газарта ороход гэжэ Алексейн яаража ябатар, «Үйлсын зайгуул нохойнууд хониднмнай хоюулайнь барижархиба. Түргөөр ерышэ» гэһэн захяа гэртэһээнь ерэбэ. Гэртээ мотоциклаар гүйлгэжэ ошыта, һэнэгтэй һаань, мяханайнь халууһабхишоогүйдэнь тэдэнээ үбшытэ, һамгантнай, үхибүүдтнай ехэ хүлеэжэ байна гэжэ захяа дуулгажа ерэһэн жолоошонойшье, трактористынгаашье хэды хэлэхэдэ, Алексей хүнэй үгэдэ орохо юумэ бэшэ. «Буруу тээшээл болоо хадаа болоо. Байг саашаа. Һүни ошоод, дэнгэй гэрэлээр хүү татуужаб», гэжэ һүүлэй һүүлдэ Бальчиновайнгаа бүрд гэхэдэ, нүгөөдүүлыншье ябаһан лэ мүрөөрөө тараа һэн гэлсэдэг.

Хамтын хэрэгтэ, олоной ашa туһада үнэнхэ зүрхэнһөө хам оролсодог, өөһэдэйнь хэлэдэг ёһоор зоной жиирээр, дундуусаал ябадаг Бальчинов мэтэ ажал хүдэлмэридөө тоти мэргэн, сэдьхэл һайхан хүнүүд ёһотойл ажалай баатарнууд гээшэ.

Ц. ДУГАРОВ.

Хяагтын аймаг.

ПАРТИЙНА ХРОНИКО

ПРОФКОМОЙ ҮҮРГЭНЬ ЯАШООБ?

—Коммунис ажалай түлөө мүрысөөн управлени дотурнай улам өршэлжэ байна. Энэ хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүнөө үедэ 2200 хүн, 96 бригада, звенонууд, 38 цех болон участогууд тэмсэжэ байна. 10 участок, цехүүдтэ, 40 бригада болон звенонуудта коммунис ажалай коллектив гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоод байна. Энэ шухала ажал илангаяа Анаагай, Үдын, Хэжэнгын, Хүрбын совхозуудай хүдэлмэришэдэй комитедүүд зүбөөр эмхидхэнэ,—гэжэ Хориин үйлэдбэриин управлениин профсоюзна комитедэй түрүүлэгшэ нүхэр Доржиев тэсгэн болоһон управлениин парткомой бюро дээрэ элидхэһэн байна.

Гэхэтэй хамта Чисааның болон «Первомайский» совхозуудай рабочкомууд (нүхэд Жамбалов, Ендонов) коммунис ажалай түлөө мүрысөөе ёһо тэдысэ хүтэлбэрилнэ, имагтал хубхай хооһон шиидхэбэринүүдые абалгаар хүдэлмэрэе хизаарлана. Коммунис ажалай ударник, коллектив гэһэн нэрэ зариманда хүргөөһэн шиидхэбэри абадагшье һаа, саашадаа тэдэ нүхэд, коллектив тушаагаа мартажархидаг ушарнууд тухай бюро дээрэ тэмдэглэгдэбэ.

Эдэ совхозуудай профсоюзай олонхи месткомууд коммунис ажалай түлөө мүрысөө хүтэлбэрилхын орондо элдэб янзын мэдээнүүдые суглуулгаар ажалаа хизаарлана. Коммунис ажалай түлөө тэмсэгшэдэй дунда алибаа һуралсал эмхидхэгдэнэгүй, түрүү дүй дүршэл, онол аргануудые нэбтэрүүлхые огто оролдоногүй бшуу.

Управлениин профком (нүхэр Доржиев) коммунис ажалай мүрысөө хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилнэ, рабочкомуудта мүртэй туһаламжа хүргэнэгүй гэжэ парткомой бюро онсо тэмдэглэбэ. Сэхыень хэлэхэдэ, профком өнэ талаар өөрынгөө ажал ябуулгые баһал хэды хүн, хэды коллектив коммунис ажалай түлөө тэмсэжэ байнаб, хэндэ ниимэ нэрэ зэргэ олгогдооб гэһэн тоо мэдээ суглуулгаар дүүргэнэ.

Коммунис ажалай түлөө мүрысөөнэй хүтэлбэридэхи дутагдалнуудые дары усадхажа, өнэ шухала хэрэгые үргэн дэлисэтэйгээр эмхидхэхые управлениин профком болон совхозуудай рабочкомуудһаа эрилтэ табигдаба.

Р. ЦЫМПИЛОВ,
манай штатнабэшэ корр.

Танилсагты: электромашина заводой электро-хабсаргал бригадын бригадир, коммунис ажалай ударник Иван Мирошни
С. БАЛДУЕВАЙ фот

ИНТЕНСИФИКАЦИИН ЗАМААР

ТАРЯАЛАНГАЙ ХҮЛЭГТЭЙ НҮХЭСӨӨ ҺАА...

Техникэ бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, гамтай зүбөөр хадагалха гээшэ хүдөө ажахые интенсификациин замаар хүгжөөхэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэдэг.

Һүүлэй жэлнүүдтэ трактор, машинануудаа бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгэжэ байһан колхоз, совхозуудай механизаторнууд али болохоор урмашуулагдана. Механизаторнуудые ажалдаа үнэн сэдьхэлһээ дурладаг, мэргэжэлээ улам дээшэлүүлхэ эрмэлзэлгэтэй болгохо зорилгоор колхоз, совхозуудта 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи классуудай тракторист-машинистын зэргэ тогтоогдонхой. Ямар нэгэн ажал шанартай һайнаар бүтээгээд байхадаа, 1-дэхи классай тракторист-машинист бусадһаа 20 процентээр ехэ, 2-дохи классайхид 10 процентээр ехэ түлөөһэ абаха болгогдоһон гээшэ.

СССР-эй Министрнүүдэй Советэй 1961 оной тогтоолоор «Сельхозтехникын» районно (районууд хоорондын) отделениин гүрэнэй техническэ инспектор бии болгогдоһон байна. Энэ инспектор машина, зэбсэгүүдээ колхоз, совхозуудай бүтээсэтэй һайнаар хэрэглэхэдэнь туһалха үүргэтэй. Тиигээдшье машинно-тракторна паркын техническэ тальюнь нарибшалан шалгаха даабаритай болоно.

Олохон колхоз, совхозууд өөһэдынгөө хүсөөр хүдөө ажахын машина, техникэ заһабарилна. Гадна заһабарилагдаһан трактор, комбайн, хүдөө ажахын бусад машина механизаторнуудта тушаажа үгтэдэг заншалтай болоо. Нигэжэ механизатор бүхэн даажа абаһан машинаяа эрхим бүтээсэтэйгээр хэрэглэхэһээ гадна, шанартай һайнаар тэрэнээ заһабарилдаг байна.

Хүдөө ажахын техникые шанартай һайнаар заһабарилхадань тусхай класстай механизаторнуудта дээшэлүүлэгдэһэн түлөөһэ үгэдэг болбол зүйтэй һэн гээд һанагдана. Юуб гэхэдэ тусхай класстай механизатор ямар нэгэн ажал шанартайгаар бүтээхэдээ заабариин ёһоор дээшэлүүлэгдэһэн түлөөһэ абана ха юм.

Колхозуудай механизаторнуудай машина, техникээ улам бүтээсэтэйгээр ашаглаха хэрэгтэ СССР-эй Министрнүүдэй Советэй 1964 оной июлиин 20-ной тогтоол шухала удхатай. Энэ тогтоол соо колхозуудай түрүүлэгшэ, мэргэжэлтэд, механизаторнуудта гүрэнэй пенси олгохо, социальна страховани хэхэ эрхэ олгогдонхой.

Республикын колхоз, совхозуудта мүнөө үедэ ерэхэ жэлэй ургасын үндэһэ һуури табигдажа, хүдөө ажахын техникэ үбэлэй үедэ заһабарилха, хадагалха хэмжээнүүд абтажа байна. Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин «Искра», Түнхэнэй «Сибиряк», Мухар-Шэбэрэй «Победа» колхозууд, Оймороой, Охин Булагай совхозууд энэ талаар шалгарна.

Машина техникэ эмхитэй һайнаар заһабарилдаг, харууһалдаг Түнхэнэй «Сибиряк» колхозые дурдамаар. Хүдөө ажахын техникын хүсэл бэлдэгдэжэ, үбэлдөө байлгаха газарта оруулагдаһанайнь лэ һүүлээр механизаторнуудые урмашуулдаг, тусхай класстай байһанайнь түлөө нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ асуудал шиидхэдэг. Бригадир гү, али тэрэнэй туһалагша механизатор бүхэндэ машина, техникээ ямараар абажа ябаһан тухайнь, тусхай актаар үбэлэй хадагаламжада табиһан тухайнь үнэмшэлгэ үгэдэг заншалтай. Иимэ үнэмшэлгын колхозой бухгалтеридэ ороһоной һүүлээр лэ механизатор бүхэнтэй түлбэриин талаар дууһан тоосоо хэдэг.

Хуряалгын дүүрэмсээр хүдөө ажахын техникын ямар байһаниие шалгаха, машина, техникэ заһабарилха, үбэлэй хадагаламжада табиха хэрэгые хинан шалгаха коммисси эмхидхэгдэдэг. Партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ туһалха бүлэгэйхид, правлениин гэшүүд эндэ хабаададаг.

Энэ ажахыда элдэб машинанууд бүхэли жэл соо механизатор бүхэндэ даалгагдажа үгтэдэг. Машина техникэ шэнэ гуримаар заһабарилагдадаг болонхой. Шагтагалагдадаг машинануудһаа бэшэниинь бригадно-узловой аргаар, тракторист-машинистын сэхэ хабаадалгатайгаар заһабарилагдана. Нигэжэ механизатор бүхэн, трактор, комбайнаа өөһэдөө заһабарилсахатаяа хамта даажа абаһан техникынгээ хэр шанартайгаар заһагдажа байһаниие үдэр бүхэндэ шалгадаг болонхой.

Шагтагалагдадаг техникээ механизатор бүхэн өөһэдөө заһабарилдаг байна. Трактор, комбайн болон хүдөө ажахын бусад машина заһабарилагдаад лэ үбэлэй хадагаламжада табигдана. Машина бүхэндэ тусхай бирко үлгэгдэжэ, заһабарилгын хэдылэ эхилһэниинь, дүүргэгдэһэниинь, шанарынь бэшэгдэдэг. Энэ колхоздо жэлэй эсэслэтэр хүдөө ажахын машина заһабарилагдажа дүүрэдэг заншалтай.

Заһабарилгада ябагшадые урмашуулхаар хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууд һаа гадна энэ ажахыда иимэ арга хэрэглэгдэнэ. Жэшээлбэл, машина, техникээ саг сооһонь, шанартайгаар заһабарилһан бригадада колхозой правлени мүнгэн шан барюулдаг, дамжуулгын Улаан туг үгэдэг. Гадна шалгарагшадта ороохо таряагаар шагнал үгэдэг байна. Нэгэ һарын туршада шанартайгаар машина, техникээ заһабарилагшадта—нэгэ хэмжээнэй шагнал, кварталай туршада, жэлэй дүүрэтэр заһабарилжа дүүргэгшэдтэ—ондоо хэмжээнэй шагнал барюулагдадаг. Урмашуулгын эдэ хэмжээнүүд Уставай ёһоор колхозой хамтын суглаан дээрэ баталагдадаг.

Гэхэтэй хамта республикын зарим ажахынуудта машина техникэ муусаа хэрэглэгдэдэг, ээлэн бусаар байлгагдадаг ушар үзэгдэнэ. Тодорхойлон хэлэбэл, трактор, машина ажалай һүүлээр шабар, шоройһоо, һолоомо мэхиинэһээ сэбэрлэгдэдэггүй, тоһодогдодоггүй, үзэл, агрегатуудынь абажа табигдадаггүй. Зэдын управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхозые абажа харая. Колхозойнь түб шадар, элдэб хэрэгсэлнүүдэй эхи захагүйгөөр хаягдаһан газарта хүдөө ажахын машинануудай шэнэ детальнууд хэбтэхэ юм. «СК-2,6» түхэлэй силос хуряадаг хоёр комбайн сэбэрлэгдэнгүй орхижорхёотой байһаар. Резинэ сахарингышье абтаадүй. Хедерынь, гэнжэ, ремениинь байһан лэ һууридаа. «ЖР-4,9» түхэлэй лафетнэ жатканууд, хартаабха таридаг машина болон бусад шоройтой шабартайнь, мэхиинэ, һолоомотойнь орхижорхинхой. «ДТ-54» трактор мастерской шадар сэбэрлэгдэнгүй хаягдаашаһан, техническэ харууһаншье хэгдээдүй. Иимэ жэшээ дурдабал олон.Ториин совхозой 1-дэхи отделенидэ иимэрхүү байдал тохёолдоһон. Хяагтын управлениин Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо зарим машина техникэ үзэл, деталь болгон задалагдашадаг байна. Ороһоной гурбан комбайн нигэжэ задалагдаһан юм.

Машина, техникэ бүтээсэтэй һайнаар, зүбөөр хэрэглэхын түлөө «Сельхозтехникын» нэгэдэл тусхай хэмжээ абажа, техническэ хиналта хэхэ штатнабэшэ инспекторнуудые колхоз, совхоз бүхэндэ бии болгохо уялгатай. Тиигээд Түнхэнэй «Сибиряк» колхозойхидой жэшээгээр ажахы бүхэндэ машина техникэ һайнаар заһабарилһанай, техникые бүтээсэтэйгээр, зүбөөр хэрэглэһэнэй түлөө шагнал үгэхэ, тусхай класстай байһанайнь түлөө механизаторнуудта нэмэлтэ түлбэри үгэхэ тухай онсо анхарал хандуулха шухала байна.

Хэрбээ тусхай класстай тракторист - машинистнуудай тэдээндэ табигдадаг эрилтэнүүдые дүүргээгүй һаань, классыень доошолуулха, техникэ ябуулха үнэмшэлыень абаха тухай бодомжолхоор гээшэ. Заабариин ёһоор тракторист-машинист бүхэн машинаяа үбэлэй хадагаламжада дууһан бэлдэжэ табиха ёһотой. Тракторта, самоходно шассида, таряанай комбайнда, трактораи анжаһанда, культиватор, сеялкэнүүдтэ техническэ харууһа хэхэ шэнэ гурим 1964 оной июнь һараһаа тогтоогдонхой. Эндэ хараалагдаһан эрилтэнүүд дууһан дүүргэгдэхэ болоно бшуу. Шалгалтын комиссиин гэшүүд гол ажалаа хэхэтэеэ хамта машина техникын ямараар хэрэглэгдэжэ байһаниие харалсаха уялгатай.

Республикын колхоз, совхозуудта жэл бүхэндэ олон машина техникэ тусхай актаар голодоһондо гаргагдадаг. Гэхэ зуура сагһаань урид, үнөө ябуулагдахаар байхадань голодоһондо гаргажархиха ушар үшөөл үзэгдэдэг. Хамтын зөөридэ иимэ ээлэн бусаар хандаха ябадал усадхахын зорилгоор «Сельхозтехникын» тусхай зүбшөөл саашадаа хэрэгтэй болохо ушартай.

Трактор, машина бүтээсэтэйгээр хэрэглэхэ хэмжээнүүдэй нарин нягтаар бэелүүлэгдэхын түлөө олониитын талаһаа, партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй гэшүүдэй, түс комитетдэ туһалха бүлэг, постнуудай, профсоюзна организациин талаһаа саг үргэлжэ хиналта хэжэ, дутуу дунданууды усадхажа байха саг ерээ.

А. ИЛЬИН,
Буряадай хүдөө ажахын институтдай багша.

ОРОЙГҮЙ ХОТОН ҺАЙН ДАА

ХОТОН. Иимэ нэрэтэй байрада Агын малшад хонин һүрэгөө үбэлэй үедэ хонуулдаг дүршэлтэй гээшэ ааб даа. Хонидоо оройгүй хотондо хонуулжа үбэлжүүлдэг иимэ арга манай эндэ хэрэглээ һаа ямар юумэ ааб гэжэ Хэжэнгын совхозой хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд һайса бодожо үзэһэн байгаа. Тиигээд 1960 оной намар энэ ажахын бүлэг мэргэжэлтэд Агын Буряад национальна округ зориһон юм.

Тиихэдээ хотон гээшые хайшан гэжэ баридаг юм, ямар материал хэрэгтэй юм, яажа хонидоо тэрээн доторо байлгадаг юм гэхэ мэтын шухала зүйлнүүдтэйнь һайса танилсаһан, ушар удхыень шудалжа бусаһан жэшээтэй. Тэрэ сагһаа хойшо манай совхоз хэдэн иимэ байрануудые бариһан, хонидоо тэндэ үбэлжүүлдэг болоһон.

ХЭЖЭНГЫН СОВХОЗОЙ ДҮЙ ДҮРШЭЛЬӨӨ

Хотон гээшые бодхооходо бэлэн, үлүү ехэ хүсэн, зөөри зөөшэшье гаргашалагдахагүй. Гэхэтэй түрүүн тэрэниие бариха таарамжатай газар олохо хэрэгтэй. Добуулиг, хуурай газар байха ёһотойнь мэдээжэ. Манай совхоздо иимэ хотонуудые диаметрынь 18 метр үргэнтэйгөөр түхэреенээр баридаг байна. Гурбан метр хоорондо зайтайгаар метр хахад үндэртэй хамтадаа 18—20 столбонуудые түхэреэлэн зоодог. Тэрэ столбонуудые уняагаар бүхэлэн холбодог.

Доторнь диаметрынь 5 метр үргэнтэйгөөр найман столб баһа түхэреэлэн һуулгадаг. Тэдэнэй үндэрынь 6 метр тухай байха. Тэдэ столбонууд баһал уняагаар холбогдожо бүхэлэгд Удаань тэрээн дээгүүрээ һургаа бяад, зузаан һолоомоор хуш байна. Урда талаһаань хоёр т тайлдадаг үүдэтэй.

Иимэ хэмжээнэй хотон соо хонин багтадаг. Тобшолон хэлэ нэгэ дүрбэлжэн метр газар дээрэ бан хонин багтахаар хараалагд зэргэтэй байна.

1963—64 оной малай үбэлжэ үедэ ашаглагдахаар манай совх 16 хотон бариһаһан байгаа. Т дотор юһэ мянган хонид үбэлжэ юм. Мүнөө үшөө 10 хотон шэнээр ригдана. Иихэдээ ехэнхи томо х иимэ байрада үбэлжэхэ аргатай лоно. Хотондо хонуулагдаха хо үдэртөө адуулагд байбал таарамжа Тиихэдэ хээлитэй х дые түрэхэ саг б торнь гиимэ байрада нуулхада болохо.

Хотон доторхи агаар ходо хүү сэбэр, шииг нойтогүй байдаг Хотондо үбэлжэһэн хонидой ноо ехэ удхэн аал, утаар ургадаг. нарынь уламжа һайн байдаг т дүй дүршэл батаар гэршэлнэ. Эн ниие нэгэ жэшээгээр баримта Нухэр П. Б. Буянтуевай даадаг гада 1963 ондо хонин бүриһөө 2 килограмм нооһо хайшалжа аб һаа, энэ жэлдэ 3,4 килограммда гэбэ. Абтаһан нооһонойнь өөрынь 134 түхэриг 73 мүнгэтэ болоно. рин түсэбтэ үнэнь 186 түхэриг хаар хараалагдаһан байгаа.

К. САНЖИМИТЫПОВ,
хүдөө бэшэгш

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Петропавловка тосхон. Хэлхеэ холбоо-ной социалис мүрысөөндэ ходо түрүү һуури эзэлдэг телефонистнууд Люда Хорошых, Галя Сюсина, Елена Шипицына гэгшэд ажалдаа.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Пропагандистнарта ТУҺАЛАМЖА

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ТҮЛӨӨ, ДЭЛХЭЙН ХУБИСХАЛТА ХҮДЭЛӨӨНЭЙ ХҮГЖЭЛТЫН ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛ

Программын хоёрдохи темэ

Политическэ һуралсалда мүнөө жэлдэ шудалагдахаар хараалагдаһан энэ темэ тон ехэ удха шанартай байһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Юуб гэхэдэ, эб найрамдалай түлөө тэмсэл манай партиин гол хараа шугамынь юм, энэнь бүхы дэлхэйн арадуудай хүсэл зоригто хүсэдөөр харюусана.

Энэ темээр хэшээл хэхэдээ иимэ асуудалнуудые хаража үзэбэл, таатай байха гэжэ һанагдана:

1. Мүнөө үедэ дэлхэйн дайе усадхажа болохо арга боломжо тухай.
2. Ондо ондоо социальна байгуулалтатай гүрэнүүдэй амгалан ёһоор зэргэ оршон байлга—социалис оронуудай гадаадын политикын гол хараа шугам юм.
3. Амгалан ёһоор зэргэ оршон байлга ба дэлхэйн хубисхалта хүдэлөөнэй саашанхи хүгжэлтэ.

Эдэ бүхы асуудалнуудые шудалхадаа В. И. Ленинэй зохёолнуудые, манай партиин XX, XXI, XXII съездүүдэй шиидхэбэринүүдые, КПСС-эй Программые, дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй элитэ документнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ шухала.

Дэлхэйн дайе үүсхэлгэдэ эсэргүү социалис оронуудай, бүхы эб найрамдалай хүсэнүүдэй тэмсэл хадаа мүнөө үеын дэлхэйн политикын гол удха шанжэнь болоно.

Империализм хадаа дэлхэйн дайе үүсхэдэг, тиимэ дайе хүүлигэ арга зэбсэг гэжэ тоолодог байһаниинь марксизм-ленинизмын классигууд анха түрүүшынхеэ заажа үгөө һэн.

Харин мүнөө үедэ дэлхэйн социалис системын тогтоод, хүсэн түгэс бадаржа байха үедэ, дэлхэйн дай үүсхэхэ хэрэгтэ эрид шанга эсэргүүсэлтэ үгэхэ, тэрэниие усадхаха арга боломжо бии болонхой. Энээн тухай манай партиин XX съезд анха түрүүн зааһан юм.

Дэлхэйн дайе усадхажа болохо юм гэхэдээ бидэнэр империалистнуудай арьяатан зэрлиг сэдьхэл, хүсэл зоригынь үгы болоо гэжэ тоолоногүйбди. Империализм урдынхидаал хархис, шунахай абари зангаа табяагүй байһаар. Харин мүнөө үедэ империализмые хазаарлажа, тэрэниие дураарнь табихагүй хүсэн дэлхэй дээрэ бии болоо юм. Совет гүрэнэй, дэлхэйн социалис системын, экономическа, сэрэгэй болон политическэ хүгжэлтэнь империалис агрессорнуудта эрид эсэргүүсэлтэ хэжэ шадаха юм. Дэлхэй дээрэ мүнөө үедэ социалис оронуудһаа гадна, шэнэ үргэн олон гүрэнүүд байгуулагдаа. Тэдэнэр дэлхэйн дай үүсхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр эсэргүүсэжэ, эб найрамдалай үргэн зоно болоно. Дэлхэйн дайнда эсэргүүгээр, мүн коммунис партинуудаараа ударидагдаһан дэлхэйн хүдэлмэришэн анги, бүхы арадууд үргэнөөр тэмсэнэ.

Мүнөө үедэ дэлхэйн дайе усадхажа болохо тухай манай партиин Программа соо сэхэ хэлэгдэнэ. Партиимнай энэ дүгнүүдые уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй хамтын документнүүд зүбшөөнэ. 1957 оной деклараци, 1960 оной Мэдүүлгэ соо энээн тухай сэхэ хэлэгдэнэ.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэл, элдэб оронуудай амгалан ёһоор зэргэ оршон байха хэрэг хадаа мүнөө үеын дэлхэйн хүгжэлтын гол эрилтэнь мүн гэжэ шагнагшадта харуулха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, социалис оронууд сэрэг дайнда хододоо эсэргүү юм, имагтал эб найрамдалай оршон байдалда социализм, коммунизм түүхэтэ амжалтануудаа илангаяа ехээр түйладаг юм.

Амгалан ёһоор зэргэ оршохо политикаһаа мүнөө үедэ арсаха гээшэ бодото дээрээ дэлхэйн термоядерна дай һүжэрөөлгэтэй адли юм. Иимэ болохолоороо, мүнөө эбтэй эетэй ажаһуудалай политика хүн түрэлтэнэй обществын саашанхи хүгжэлтын шухалын шухала нүхэсэлынь мүн.

Ондо ондоо социальна байгуулалтатай оронуудай амгалан ёһоор зэргэ оршон ажаһууха гээшэ юун бэ? Энэ хадаа арсалдаата асуудалнуудые дайн сэрэггүйгөөр, хэлсээ хэжэ шиидхэхэ, гүрэнүүдэй өөһэд хоорондоо тэгшэ эрхэтэйгээр, найдабаритайгаар, бэе бэеэ ойлголсохоор хандаха ябадал мүн. Гүрэнүүдэй хоорондо экономическа болон культурна талаараа харилсаха ябадал, арадуудай бэе бэедээ этигэхэ, уласхоорондын шахардуу шанга байдалые һуларуулха хэрэгтэ ехэхэн үүргэ зээлхэ байһаниинь мүн лэ мэдээжэ.

Иимэ оршон байдалда дэлхэйн хоёр системэ—капиталис болон социалис системэнүүдэй амгалан тайбан мүрысөөндэ социалис системын илажа гараха байһаниинь лаамжаггүй.

Амгалан ёһоор зэргэ оршон ажаһууһанай ашаар социалис оронууд улам улам ехэ амжалтануудые түйлана, социализм, коммунизмын илалтанууд арьбадхагдана, дэлхэй дээрэ тэдэнэй нэрэ хүндэнь бури дээшэлнэ.

Марксизм-ленинизм амгалан ёһоор зэргэ оршон байлгые социализм капитализм хоёрой уласхоорондын тэмсэлэй тусхай түхэл маягынь гээшэ гэжэ тоолодог. Энэ хадаа капитализмын зүн дэгээн, өөрөө унан һалахые социализмын оронууд амгаланаар хүлеэжэ һууха ёһотой гэһэн һургаал бэшэ юм. Үнэнтэ дээрээ энэ һургаал социализм ба коммунизм байгуулха талаар уласхоорондын онсо таатай оршон байдал байгуулха гэһэн эрмэлзэлгэтэй. Энэ политикын ашаар дэлхэй дээрэ социализмын хүсэнүүд диилэнхи боложо, энэнь уласхоорондын хүдэлмэришэн ангиин, арад ниитын эб найрамдалай түлөө, өөрынгөө ажабайдалые һайжаруулхын түлөө, социализм тээшэ дабшахын түлөө тэмсэлдэ ехэхэн нүлөө үзүүлхэ зэргэтэй юм.

Эб найрамдалай оршон байдалда социалис оронууд капиталис оронуудһаа үлүү һайн байһанаа хүсэдөөр харуулжа шадаха онсо ехэ арга боломжотой. Социалис оронууд өөрынгөө ажахые хурдан түргэнөөр хүгжөөжэ, демократиие үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, арад зоной ажаһуудые, соёл культурые саг үргэ һайжаруулжа шадахаараа капи лизмһаа жэшээгүй үлүү юм. Эн бусад арадуудта социалис ороную хубисхалта нүлөө хэхэ гол зам юм гэжэ В. И. Ленин заадаг һэн. асуудалые пропагандист дэлгэрэ гээр, бодото жэшээнүүдые үргэ хэрэглэжэ харуулха зэргэтэй.

Амгалан ёһоор зэргэ оршон а һууха гээшэ имагтал гүрэнүүдэй рондын харилсаанда хабаатай гэжэ лаблаха хэрэгтэй. Харин сурталай харилсаанай талаар к тализм социализм хоёрой хоор амгалан ёһоор зэргэ оршон ба яажашье болохогүй. Энээн тухай дорхойгоор 1963 ондо болоһон КП эй ЦК-гай Пленумэй материал дые үргэнөөр хэрэглэхэ шухала.

Амгалан ёһоор зэргэ оршон а һууха тухай һургаал мүнөө к капиталис оронуудай хүдэлмэри ангиин, ажалшадай хубисхалта дэлөөнэй саашанхи хүгжэлтэдэ т рамжатай арга нүхэсэл олгожо н. Энэ политикые нягтаар бэел хын түлөө тэмсэл ямар нэгэн о до хубисхалта хүдэлөөниие о империалис гүрэнэй зүгһөө д һэдэлгые усадхажа боломоор Энэ асуудалаар бодото жэшээнүү хэрэглэжэ, дэлхэй дээрэ боложо гаа хубисхалта хүдэлөөниие н нөөр харуулха шухала.

Хэшээлэй һүүлдэ багахан дүн габал һайн. Тэрээн сооһоо эб най далай түлөө манай партиин т дые, тэрэнэй удха шанар тухай лэгдэхэ зэргэтэй.

Б. БАТУЕВ
түүхын эрдэмэй кандид

ЭРДЭМ МЭРГЭЖЭЛЭЙ ЭНХЭ БУЛАГ

Энэ жэл Советскэ Союзда дүшэ гаран миллион хүбүүд, басагад юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудта һуража байнхай. Олон мянган багшанарнай тэдэниие эрдэмдэ һургана, шэнэ байдал зохёон байгуулха хүнэй шанар шэнжые тэдээндэ хүмүүжүүлнэ. Жэл бүхэндэ зуу мянга гаран залуу багшанар институт дүүргэээд, һургуулинуудта ерэжэ хүдэлдэг.

Теэд ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлхэ, һургаха багшанарые хайшан гэжэ бэлдэдэг гээшэб? Багшанарые һургаха Ленинэй нэрэмжэтэ Москвагай институдай проректор Левен АТАНАСЯНАИ энээн тухайдахөөрэжэ үгэхыень АПН-эй корреспондент гуйһан байна.

Левен АТАНАСЯН,
Москвагай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ багшанарай институдай проректор

Манай институтые дүүргэжэ гараһан хүнүүдэй ажаллажа байһан газар нютагуудые захадань гаратар нэрлэхэнь бэрхэтэй. Урал болон Сибирьтэ, Дагестанай хада хангилтай һуурин тосхонуудаар, Алтайн шэнэ газар ашагладаг нютагуудта, тэгшэ талатай Дунда Россиин город, тосхонуудта—юрэдөө хаа хаанагүй тэдэнэр ажаллажа байдаг. Совет засагай жэлнүүдтэ манай институт дүшэ мянга гаран багшанарые һургажа гаргаһан байна.

Үдэр, мүн үдэшэ заадаг 14 факультедтэ мүнөө арба нэгэ мянга үлүүтэй студентнэр, аспирантнууд—СССР-эй олон үндэһэ яһатанай, тэрэ тоодо алас холын Хойто нютагуудай бага яһатанай түлөөлэгшэд һурана. Студентнэрэй дунда харин оронуудай эрхэтэдшье олон.

Багшанарые бэлдэхэдээ, тэдэнэй саашанхи ажалые хараада абалсанабди. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр үхибүүдые һургахаһаа гадна, мүн гэр бүлэнэрэй дунда, бүхы общество дотор хүдэлмэри ябуулха байна бшуу. Арадай багша гээшэ ехэ эрдэмтэй байхаһаа гадна, ехэхэн харюусалгатай хүн болоно. Тэрэ хадаа ургажа ябаа үетэнэй хүмүүжүүлэгшэнь, хани нүхэрынь, залуушуулда журам зааха хүниинь болоно.

Манай институтда юһэн зуу гаран багшанар ажалладаг. Тэдэнэй дунда дэлхэй дээрэ солотой болоһон эрдэмтэд: академигууд И. Новиков, И. Минц, Россиин Федерациин эрдэм ухаанай габьяата ажал ябуулагшад — профессорнууд С. Балезин, А. Ревякин, РСФСР-эй габьяата уран зурааша К. Финогенов болон бусад бии.

Һуралсалай шэнэ жэлэй эхилхын урда тээ үнгэрэгшэ жэлэйнгээ үрэ дүнгүүдые ходо шэнжэлэн согсолдогбди. Һургуулиин ажабайдалтай институдайнгаа холбоо барисаае саашадань бэхижүүлхэ хэрэг—үнгэрэгшэ жэлэймнай эгээл тайхамшаг ябуулга болоно. Тиихэдээ түбхын түрүүн юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудта ном зааха дүршэл студентнэрэй олодог болоһыень хараада абанаб.

Студентнэр һургуулиин һурагшадта ном зааха хоёр шатын дүршэл гарана. Манай багшанар-методистнуудай хүтэлбэреэр гурбадахи курсынхид найман неделиин туршада багшалдаг. Тиихэдэ һүүлшын курсынхид 14—18 недели соо бэеэ даагаад хэшээл үнгэргэдэг юм.

Географо-биологиин, биологохимиин болон бусад факультедүүдэй студентнэр Москва шадархи институдай туршалгын станцинуудта ажалай дүршэл шудална. Мүн дүрбэдэхи курсынхид Хойто Ураалаар, Дунда Азиин республикануудаар, Прибалтика болон Украинаар аяншална.

Манай зарим бүлэг студентнэр харин оронуудаарһье ябажа харадаг. Нёдондо тэдэнэр Венгри, Польшо, Германиин Демократическа Республика ошоод ерээ һэн. Ерээдүйн багшанарай эрдэм мэдэсые дээшэлүүлхын тула энэ мэтын аяншалгануудай аша туһые тайлбарилһанай үлүү ааб даа.

Химиин факультедэй хүдэлмэреэ хайшан гэжэ эмхидхэдэг тухайдань тогтожо хөөрэхэмни.

Советскэ Союз дотор химиин индустри хүгжөөхэ, химиин эрдэм ухаанай түйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ гүрэнэй ехэ хараа түсэб бэелүүлэгдэжэ байна. Мүнөө энэ хэрэг факультедэй һуралсалай программа дотор харуулагданхай. Ерээдүйн багшанар органическабэшэ, мүн органическа, аналитическэ болон коллоидна химеэр ехэхэн эрдэм оложо абадаг, химиин технологи шудалдаг, химиин заводуудта ошожо ажалай дүршэл абадаг гээшэ. Органическа нэгэдэлнүүдэй электронно бүридэл гэхэ мэтын шухала асуудалнуудаар олон лекци уншагдана.

Тэрэшэлэн дүршэл ехэтэй багшанарай хүтэлбэреэр студентнэрнай лабораторинууд соогоо шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэдэг юм. Тэдэнэй шиидхэдэг асуудалнууд олонхидоо промышленностьтай нягта холбоотой байдаг.

Мүн иимэ асуудалнуудые шиидхэдэг лабораторинууд бусадшье факультедүүдтэ бии. Институдһаа гадуур шэнжэлгын ехэ хүдэлмэри хэгдэдэг гээшэ. Жэшээнь, радиоэлектроникын шэнжэлгэ эрхилхэ СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Гүрэнэй комитедэй байгуулһан радиофизическэ лабораторидо ехэхэн удха шанартай шэнжэлгын хүдэлмэри хэгдэнэ. Бусад зарим лабораторинуудта полимернүүдэй физикын асуудалнууд шиидхэгдэнэ.

Алишье талаараа эрдэм түгэс багшанарые бэлдхэжэ гаргахын тулада һуралсалай программа һайса шэнэдхэн хубилгаха хэрэгтэй болоо һэн. Мүнөө энэ программа университедтэ заадаг хэм хэмжээндэ дүтэлүүлэгдэнхэй.

Хэдэн янзын мэргэжэлтэй багшанарые бэлдэхэ болзор мүнөө жэлһээ дүрбэн жэлэй болгогдохонь. Олон мэргэжэлтэй багшанарые һургажа гаргаһанай үлүү гэжэ ойлгообди. Студентнэрнай хожомоо һургуулида зааха нэгэл предмедээрээ мэргэжэлүүлэгдэнэ.

Үшөө нэгэ шухала зүйл гэбэл хожомоо һургуулида англи, француз, немец, испан хэлэнүүдээр элдэб предмедүүдые заахаар багшанарые бэлдэдэг отделени байгуулагдаа. Энэ отделениие дүүргэжэ гарагшад али нэгэн харин хэлэн дээрэ бүхы предмедүүдые заадаг тусхай һургуулинуудта багшалха юм.

Ерээдүйн багшанар тухайда Совет гүрэнэй ехэ анхарал табидаг байһыень тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Тэдэнэй һайнаар һураха, шэлэһэн мэргэжэлээрээ эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлхэ хамаг арга боломжо хангагданхай. Манай институдай студентнэр бусад шэнги баһал түлбэригүйгөөр һурадаг, стипенди абадаг юм.

(АПН).

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной октябриин 31.

НОМОЙ ШЭНЖЭЛЭЛ

АХА hАЙТА ДҮҮ СЭСЭН, АЖАГ hАЙТА НОМ СЭСЭН

«Минии жаахан Сэсэгмаахан» гэжэ Владимир Петоновой бэшэhэн туугуулалыень Буряадай хэблэл ном болгон гаргаа. Энэ номхон соонь hургуулиин наhа хүсөөгүй бишыхан басаганай ажабайдал тушаа хөөрэгдэнэ.

Балтын Сэсэгмаа гэжэ жаахан басаган манай Буряадай ниислэл хото Улаан-Үдэдэ байдаг. Тэрэ ха-ан хүршэ үетэнөөрөө үйлсэдэ наадаhан, мүн хүүгэдэй саадта үдэр бүри ябадаг, тэндэ наада гаргадаг, дуу дуулдаг, шүлэг хэлэдэг, гэртээ телевизоршье харадаг, шэнэ жэлэй болоходо, ёлкодошье ябана... Эдэ бүгэдэ хуу хүүгэдэй ая аашада таарамжа бэшээтэй, тиимэhээ hонирхолтойшье, ульгамааршье уншагдана.

Тиихэдэ энэ «Минии жаахан Сэсэгмаахан» гэжэ зохёол «Хотодо», «Баахан артистнар» гэхэ мэтэ хоёрой хамта арбан хоёр жаахануудай бүлэгхэнүүдhээ бүридэнэ. Эдэ бүлэгхэнүүдэй эгээ hонирхолтойнь гэхэдэ, «Төөдэйн хөөрөөн баян даа» гэжэ бүлэгынь болоно. Ушар юуб гэхэдэ, манай уран зохёолшод бага наhатанда зорюулжа бэшэhэн номуудай соогоо, юрэдөө буряад зоной үхибүүдээ гэртээ яажа хүмүүжүүлдэг бэ, яажа хэлэндэ бэрхээр hургадаг бэ, энэ тушаа ямарнууд үнэтэ сэнтэ, уран гоё үгэ хүүр бии хаб гэжэ нэгэтэшье удаа номойнгоо хуудаhануудта дээгүүр гаргаагүй, тэрээн тухай ямаршье ажаг анхарал гээшые хандуулаадүй байгаа юм. Харин энээн тушаа Владимир Петоновой үнэтэ сэнтэ ажаг харуулhаниинь hайшаамаар. Буряад зоной үхибүүдээ яажа гэртээ hургадаг бэ, яажа хэлыень нугаруулдаг, ямар янзатайгаар хүгшэд хүүгэд хоёр хөөрэлдэдэг, зугаалдаг бэ гэхэ мэтын элдэб уран үгын ба этнографическа зүйлнүүдые арад зоной, нютаг голойнгоо ажабайдал дээрэhээ ажаглан ябажа, зохёолоо шэмэхэ, баяжуулха ябадалай эхин hабагшые энэ үхибүүдтэ зорюулhан ном соогоо В. Петонов гаргаhан байна. Энэнь дээрэ дурдагдагша «Төөдэйн хөөрөөн баян даа» гэжэ бүлэг соонь ехэ элеэр харагдана: жаахан Сэсэгмаа аба эжынгээ амаралтада гаража, нютагаа — Енгүүдээ — айлшалан ерэхэдэнь мүн лэ Сэсэгмаамнай ерэлсэнэ.

Тэндэ Сэсэгмаа төөдэйтэеэ уулзажа, эжэлшэжэ ороно. Хүгшэн төөдэйн аша басаган хоёрой харилсаае одоол «хүүгэд аашаараа, хүгшэд hаhаараа» гэжэ тайлбарилхаар. Хамаг юумые мэдэхэ, ойлгохо гэhэн Сэсэгмаа төөдэйгөө нэгэ одо мүшэ харуул, нэгэ ульгэр онтохо хэлэ гэжэ албадана, харин урид түрэжэ олые үзэhэн хүгшэн төөдэйнь наhаараа дуулажа, наадажа ябаhан юумэнүүдээ заажа, хөөрэнэ. Иигэжэ эдэ хоёр хүгшэн залуугай хөөрэлдөөнhөө энэ Енгүүд нютагта үбгэд хүгшэд үхибүүдээ hамааруулжа гар хүлэйнь хургадые ямараар тоолодогые мэдэнэбди.

— Зай, мухамни анхаржа шагналши, — гээд, төөдэйнь хургадаа дараад, тоолоно: — ехэ эрхы хурганш — бад баалай, долёобор хурганш — батан төөдэй, дунда хурганш — үндэр өөлэй, үншэн хурганш — үншэн шагай, шэгшыш — бишыхан шүүдэрмээн. Ойлгоогши? Бү марта.

Аша басаганайнгаа гарайнгаа хургадые тооложо hурахаданъ, хүгшэн төөдэйнь хүлэйнь хургадые тоолуулжа hургана.

Мүн урда сагта аша зээнэрээ hамааруулхаhаа гадна, тэдэндээ уг удамаа хэлэжэ, сээжэлүүлдэг заншалтай байгаа. Энэнь мүн лэ ехэ удха шанартай юм. Юуб гэхэдэ, уг удамаараа түрэл түтимөө ололсодог, уг удамаа мэдэхэ гээшэ хойшодоо халамнаха, гэрлүүлхэшье ябадалда хэрэгтэй байгаа. Буряад зоной үхибүүдээ хүмүүжүүлхэ ябадалдань уг удамаа сээжэлдүүлхэ гээшэ шухала нүхэсэл болоно. Энээн тушаа Владимир Петонов мүн лэ зүйтэй, hонирхолтой үзэгдэл харуулна.

Аша басаган хүгшэн төөдэй хоёрой уг удам тухай хөөрэлдөө ёhотой угай хөөрэлдөөн бэшэ, харин хүгшэн төөдэй уг удамаа аша басагандаа сээжэлдүүлхэсэ бэлэдхэлсэжэ байна. Тиимэhээ хөөрэлдөөн хэлэ нугаруулха удхатай. Гадна уран зохёолой ура нари hайта хэсэг байхаhаа гадна, мүн эрдэм наукын удха шанартай, этнографиин талаар шэнжэлэгшэдэй анхаралда абтаадүй зүйл болоно.

Хэлэ нугаруулхын талаар үгүүлэгдэhэн хөөрөөн ехэ hонирхолтой: хуу шүлэгөөр бэшээтэй, шүлэгынь нэгэхэн үгөөр толгой холбуулаатай, тиин шүлэгэй hүүлынь баhал холбуулаатай, тиимэhээ энэнь hайн шанартай шүлэг болошоно.

Үхибүүдтэ зорюулжа уран зохёол бэшэхэ үндэhэ hабагшанууд буряад арадай ажабайдалда ехэ элбэг. Тэдэнэй дунда ульгэр онтохонуудhаа гадна, мүн «жороо үгэнүүд», «үргэл үгэнүүд» «мэргэн үгэнүүд» гэхэ мэтэнүүд олон юм.

Гадна түргөөр хэлэжэ, хэлээ нугаруулха гэhэн үгэнүүдые хаа яа үбгэд, хүгшэд үхибүүдтээ хэлүүлэн hургажа, энеэдэ наада гаргажа байгша.

Мүн «хоршоо үгэ» гэжэ заримдаа нэрлэгдэдэг рифмэтэй, аллитерацитай шүлэглэhэн үгэнүүд байдаг. Дээжэ татан харабал: «Таб-таб табахайн дуун, табан жэлэй мэлэхэйн дуун, мүнгэн шанагын дуун, мүхэреэхэн аягын дуун» гэжэ хэлэгдэдэг. Энэ «хоршоо үгын» маягаар бэшэгдэhэн шүлэгэйшье мүрнүүд манай поэзидэ дайралдадаг болонхой.

Нэгэ үгөөр тобшолон хэлэхэдэ, манай уран зохёолшод, поэдүүд энэ мэтэ үндэhэн буряадайнгаа ура нарин үгэнүүдые, үхибүүдые хүмүүжүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ зүйлнүүдые ажаг анхарал ехэтэйгээр суглуулаад, В. Петонов мэтээр зохёолдоо багтаан эблүүлжэ байгаа hаань, тэдэнэй ном зохёолнуудынь сэсэн мэргэншье, ура нарин үгэ хэлээршье баян байха бололтой. Буряад хэлэн дээрэ үхибүүдтэ зорюулагдажа бэшэhэн номууд соohоо В. Петоновой «Минии жаахан Сэсэгмаахан» гэжэ зохеолынь энэ талаар эхин hэдэлгэ хэhэнээрээ шалгарна. Тиимэhээнь «ажаг hайта» сэсэн ном гэжэ тоолохоор.

Гэбэшье тус номой хэлэниинь элдэб эсын бодол түрүүлнэ. Хэлэнэй талаар hайшааха талань юуб гэхэдэ, тус ном соонь баруун буряадай нютагай хэлэнэй хэдэн үгэнүүд манай литературна хэлэндэ нэмэри болон оронхой. Тэдээнэй дээжэ татан харуулбал: «будуураад», «толтогүй», «үглөөнэй hаам». Мүн тус номой хэлэндэ стилистикын талаар маргамаар зүйлнүүд олон байна. Жэшээлбэл: «шүдэ сохимо хүйтэн» гэжэ бэшэгдэнэ, теэд олон номуудта: «шүдэ ташама хүйтэн булагай уhан» гэжэ байдаг; «аша басагаа гамнажа» гэжэ бэшэгдэнэ, уран зохёол дээгүүр «хайралжа» гэжэ ехэнхидээ бэшэгдэдэг, харин «гамнаха» гэжэ үгэ «юумээ гамнаха, бэеэ гамнаха» гэжэ хэлэгдэдэгынь зүйтэй шэнги. Гадна тус номдо мориной зүhэ тушаа «сэгээн зээрдэ» гэжэ хэлэгдэнэ. Теэд «сэгээн» гэжэ үнгэнь «сэгээн хүхэ тэнгэри» «сэгээн сэнхир», гэжэ байгаад ехэнхидээ хүхэбтэр үнгэтэй юумэндэ хабаатай аад, яагаад «зээрдэ» гэжэ «шүhан зээрдэ». «улаан зээрдэ» гэглэдэг улаабтар үнгэтэй холбоотой байха hэн хаб гэжэ маргагдана.

Гадна тус зохёолдо манай Улаан-Үдэ хотын алба хаагшадай дунда заримдаа хэлсэгдэдэг жаргоной «неологизмууд» дайралдана. Жэшээлбэл: «автобусдахабди», «заводилха» г. м. Эдэ бүгэдэ, үхибүүдэй уншаха ном соо хэлэн тушаа ехээр hаналаа табижа байхые заана.

Уран hайханай талаhаа абаад үзэхэдэ, манай уншаhан ном соо Сэсэгмааханай гадаа түхэл түhөөнь оройдоо зураглан харуулагдаагүй шахуу.

Гэбэшье тус номые манай эдир багашуул hонирхожо уншаха, олон юумэ ойндоо хадуужа абахань дамжаггүй.

Б. БАДАРАЕВ.

Залуу эвенк басаган Галина Догончина Ленинградай багшанарай институт дүүргэhэнэйнгээ hүүлдэ түрэл Баунтаяа бусаад, интернат hургуулида үхибүүдые түрэл хэлэндээ hургана. Энэ нүхэрэй заадаг класс hургуули соогоо түрүү юм.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ТҮРҮҮШЫН ХЭШЭЭЛ

Городой арадай соёлой университедэй түрүүшын хэшээл эндэ hаяхан болобо. Нэгэдэмэл факультедтэнь 70 гаран хүн hураха юм. Хүдэлмэришэд, алба хаагшад, студентнэр, врачнууд, багшанар эдэнэрэй дунда бии юм.

Ажалшадые эстетикын талаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ городой партийна организациин зорилго гэhэн элидхэл партиин горкомой секретарь нүхэр Л. Я. Пехосоев хэбэ.

Городой дээдэ hургуулинуудай багшанар, уран зохёолшод, композиторнууд, уран зураашад, партийна, советскэ хүдэлмэрилэгшэд эндэ лекци уншаха юм. Гадна соёлой университедэй хэшээл hарадаа хоёр удаа болодог байха.

«ЗАЛУУ ГВАРДИТАЙ» ДАХИНАА УУЛЗАЛГА

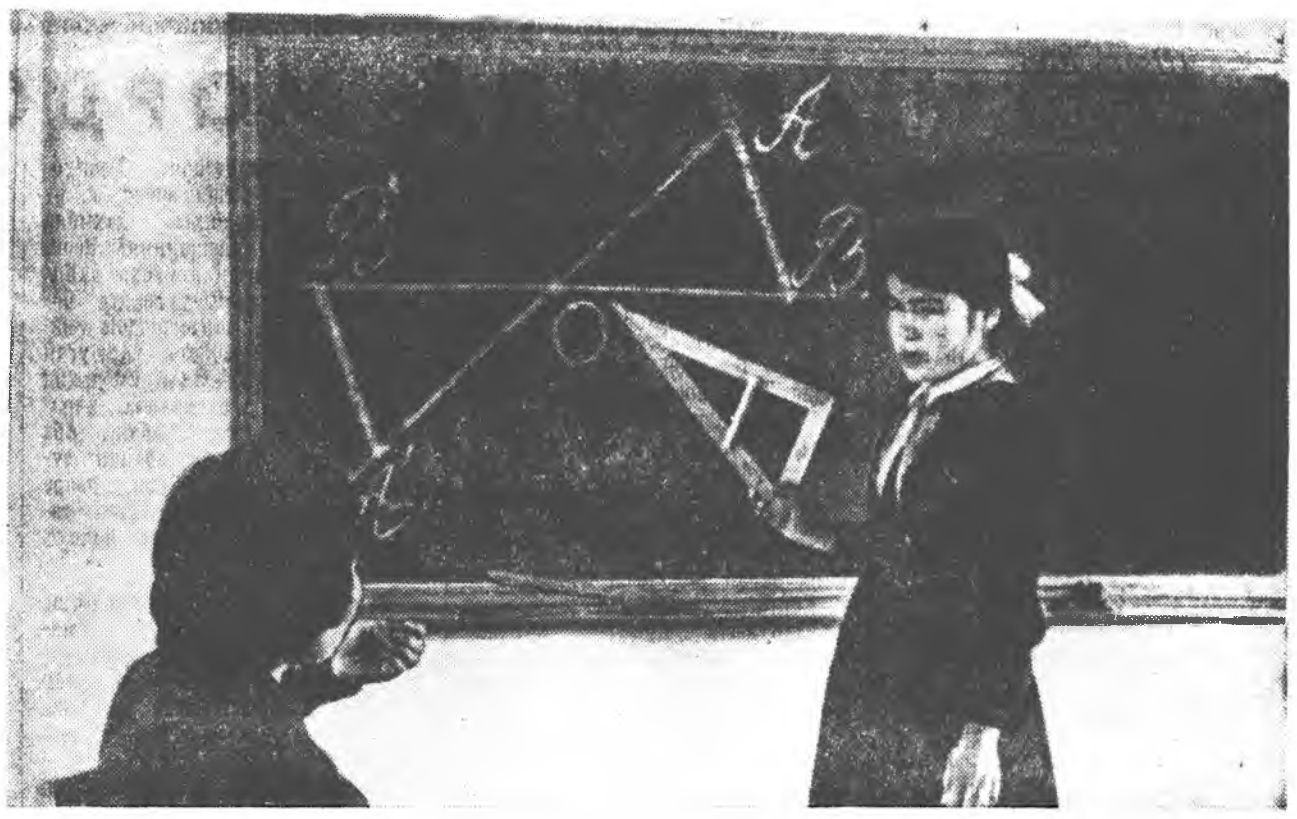
Тэрэ гэhээр арбан таба гаран жэл үнгэрөө. Эхэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Краснодон хотодо баатаршалга гаргаhаараа хэтэ мүнхэдөө Ленинскэ комсомолой түүхэдэ нэрээ бэшүүлhэн «Залуу гвардиин» геройнууд, тэдэнэй үйлэ хэрэгүүд экран дээрэ hэргээ бэлэй. Суута кинорежиссер Сергей Герасимовай табиhан энэ фильмые хараад байхадаа, Александр Фадеев — романайнь автор — иигэжэ бэшээ юм:

«Иимэ баатарлиг залуу үетэн тухай би hанаанhаа абажа бэшээгүй hэм, иимэ залуушуул манда бии. Тэдэниие хүн түрэлтэнэй ерээдүйн найдал гэжэ нэрлэхэдэ болохо».

Арбан табан жэл... Энэ саг болзор соо гайхамшагта организацида хабаатай шэнэ баримтанууд элирээ. Энэ болзор соо «Залуу гвардиин» баатаршалга тухай фильм хараагүй шэнэ совет үетэн ургаа бшуу. Тиимэhээ шэнэ, заhагдаhан «Залуу гвардитай», тэрэнэй геройнуудтай уулзалгын hонирхолтой, зүрхэ хүдэлгэмэ байхань ойлгосотой.

— «Залуу гварди» гэжэ фильм республикымнай түб хотын бүхы кинотеатрнуудай экран дээрэ октябриин 29-нэй үдэрhөө гаража эхилээ. Энэ өөрын ушартай, юуб гэхэдэ, энэ үдэр — Ленинскэ комсомолоймнай түрэhэн үдэр шуу, — гэжэ республикын кинофикациин таhагай инженер Пальнуева манай корреспондентдэ мэдүүлээ.

Шэнэ уулзалта манай ороной эдир үетэндэ баясхалантай байхань дамжаггүй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 7-дохи классай ударник Света Гармаева геометриин урогто («Знамя Ленина» колхоз, Мухар-Шэбэрэй район).

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

„Агитаторай блокнодой“ ээлжээтэ номер

КПСС-эй Буряадай обкомой үзэл сурталай таhагаар гаргагдадаг «Агитаторай блокнодой» ээлжээтэ 19-дэхи номер буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэн гараба.

«Октябриин илалта түгэс дабшалта» гэhэн хөөрэлдөө хэхэ материалнууд номерой түрүүшын хуудаhануудта толилогдоо. Тэрээн дотор коммунизм байгуулха агуу ехэ Программа бэелүүлхын тулада манай хүнүүдэй эдэбхитэйгээр тэмсэжэ байhан тухай хэлэгдэнэ.

«Восход» гэжэ олон hуурита советэй олон-онгосын дэлхэй дээрэ анха түрүүшынхиеэ замбуулинаар ниидэhэнтэй дашарамдуулан Советскэ Союзай Коммунис партида, арадуудта, бүхы оронуудай арадуудта, правительствануудта, бүхы хүн түрэлтэндэ КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй, Советскэ Союзай правительствын хандалга, мүн онгосын командир летчик-космонавт В. М. Комаров, научна хүдэлмэрилэгшэ-космонавт К. П. Феоктистов, врач-космонавт Б. Б. Егоров гэгшэдэй ажалай намтар номерто горитой hуури эзэлнэ.

Түрүү дүй дүршэл тухай «Түрүүхай мэргэжэл — манай хүгжэлтын гол шэглэл» гэhэн Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Тютринэй хөөрөөн, «Долоон жэлэй фондо» гэжэ ВОИР-ой областной Советэй түрүүлэгшэ нүхэр Мальцевай, «Булэ бүхэндэ — газетэ болон журнал» гэhэн КПСС-эй обкомой хэблэлэй секторые даагша нүхэр Нимаевай статьянууд номерой hүүлшын хуудаhануудта толилогдобо.

ЭХЭ ОРОНОЙМНАЙ ЭЛДЭБ hОНИН

ХОЁР АЛТАН ТҮРЭ

Азербайджан хонишод Шахбаз, Кулу гэгшэд унаган нүхэд байhан хадаа урданай ёhо гуримаар үхибүүдээ айл болгон хани барисаагаа бэхилхэ гэжэ шиидэhэн юм. Тиин 1845 ондо Шахбаз Касимов Насир гэжэ хүбүүтэй болобо. Харин Кулу нүхэрэйдэнь Гёкчак гэжэ басаган түрэбэ. Залуу хоёр бэе бэедээ дурлан, 1861 ондо түрэ найраа хэжэ, түбхинэhэн байгаа. Тэдэнэр мүнөө болотор эбтэй эетэй ажаhуунад. Насир Касимов үндэр наhатай болоошье hаа, (119), Азизбековэй нэрэмжэтэ колхоздо (Азербайджанай Нагорно-Карабахска автономито областиин Зарыслы тосхон) хонишоноор хүдэлжэ байhанаа hаял пенсидэ гараа. Энэ бүлэ хоёр «алтан түрэ» хэжэ найрлаhан, айл болоhоор 103-дахи жэлэйнгээ ойе hаяхан тэмдэглэhэн байна.

(АПН).

МОДОН ВЕЛОСИПЕДЭЭР — 15 МЯНГАН КИЛОМЕТР

Карпат шадарай Яремче городто иимэ юумэ хаража болохо: үйлсын захада байhан нэгэ велосипедые hонирхоша зон тойрошонхой. Теэд энэ велосипед ёhотойл искусствын зохёол болоно. Тэрэнь... модоор бүтээгдэнхэй. 74 наhатай пенсионер Иван Бойко тэрэниие урлажа бүтээгээ юм.

— Юрын велосипед худалдажа абаhаниинь бэлэн hааб даа, — гэжэ наhажаал колхозник хөөрэнэ. — Гэбэшье би ондоогоор шиидэhэн байнаб. Карпат шадарай арадай уран шадабаританай модоор дархалжа бүтээhэн юумэнүүд бүхы дэлхэйдэ суурхадаг. Тиимэ хадань модон велосипед дархалаад үзэхэдэ яаха юм? Черешня гэжэ модоор руль болон рамыень тошииддожо хээб, рулиин вилкэ, колодко, спицнүүдыень акацияар, далииень бук модоор дархалбаб. Хутага, hүүшэ, харуул хэрэглэжэ, үдэшэндөө хээб. Гэнжэ, резинэ болон хойто мөөрэй түүлхые хуушан велосипедhээ абажа тааруулааб... Харин мүнөө өөрынгөө дархалhан модон велосипедээр аяншалга хэнэб.

Модон велосипед түмэр велосипедhээ нэгэ бага алар, тиигэбэшье бүхэ бэхеэрээ тэрээнhээ заашье дутахагүй байха. Иван Бойко модон велосипедээрээ үдэр бүхэндэ олон километрэй зайда ябадаг. Эзэнэйнь хэлэhэнэй ёhоор, 17 жэлэй туршада модон велосипедынь 15 мянган километр гаталаа юм ха.

(АПН).

ЖЭЛДЭЭ 50 МИЛЛИОН ҮНДЭГЭ ҮЙЛЭДБЭРИЛХЭ

Литвагай ехэ городуудай — Вильнюс Каунас хоёрой хоорондохи хахад замай зайда байдаг Вевис гэжэ хотодо дүтэхэнэ, литовско инженернүүдэй проектээр шубуунай шэнэ фабрика баригдажа байна. Тэрэнэй корпусууд энэ жэлэй мартда бодхоогдожо эхилээ. 1965 ондо шубуунай фабрика 50 миллион үндэгэ, 1500 тонно шубуунай мяха үйлэдбэрилэн гаргаха юм.

Хажуудань ороhо түрилэй комбинат баригдана. Тэрэнь шубуунай фабрикые холимог тэжээлээр хангаха. Литвадахи шубуунай түрүүшын томо фабрикын барилга 10 миллион тухай түхэригтэ болохо. Мэргэжэлтэдэй бодомжын ёhоор, 3—4 жэлэй туршада барилга таргашаяа түйсэд харюулха байна.

(АПН).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаhанда: Агуу ехэ Октябриин урда тээхи мүрысөөн тухай материалнууд, Москваhаа мэдээсэл. Үбэлэй сагташье мяха ехээр абаха гэhэн үүсхэл гаргаhан Яруунын үйлэдбэриин управлениин колхозниуд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй ажал тухай эндэ бэшэгдэнэ.

Хоёрдохи хуудаhанда: Яруунын совхозой малшадай дүй дүршэл тухай Т. Башкуевай статья.

Гурбадахи хуудаhанда: хилын саанаhаа мэдээсэл, республикымнай hонин, тоо, баримтанууд.

Дүрбэдэхи хуудаhанда: («Субботний огонёк») Ленинскэ шангай лауреат Д. Шестаковичой «Зүрхэ мэдэрэл эзэлэгшэ» гэhэн статья, «Хоёр үдэр вагон зогсоо» — Т. Громовагай корреспонденци, мүн бэшэшье hонин информацинууд.

АМЕРИКЭДЭ hУНГАЛТА ОЙРТОО

Хоёр hарын турша соо партинуудай хоорондо шанга арсалдаануудай болоhоной, бэе бэеэ дайралсаhанай hүүлээр Холбоото Штадуудта hунгуулиин кампаниин дүүрэхэнь ойртобо.

Америкын hунгагшад ноябриин 3-да hунгуулиин урнануудай дэргэдэ ерэжэ, өөhэдынгөө үгэ хэлэхэ байна. Холбоото Штадуудай президент болон вице-президентhээ гадна, түлөөлэгшэдэй палатын бүхы 435 гэшүүн, сенадай зуун гэшүүнэй 35-ниинь, 50 штадай 25 губернатор, нютагай захиргаанай органуудай хэдэн арбаад мянган гэшүүд hунгагдаха байна.

Мүнөөнэй hунгалта урда жэлнүүдтэ болоhон hунгалтануудта орходоо нилээд илгаатай. Аризона штадhаа «хэтэрмэ хархис үзэлтэй» сенатор Барри Голдуотерой кандидатурые республиканска парти дэбжүүлhэн байна. Тиимэhээ Холбоото Штадуудай гол хоёр партинуудые дэмжэгшэдэй заншалта тэнсүүринь хубилаа. Америкын hунгагшадта хоёр кандидатурын али нэгыень шэлэхэ бэрхэтэйхэн ушар тохёолдоо. Иимэ бэрхэтэй ушар 1932 ондо президентын hуурин түлөө Герберт Гувертай Франклин Делано Рузвельтын тэмсэhэн сагhаа хойшо үшөө тохёолдоогүй юм. Сенатор Голдуотерой hунгагдаад байгаа hаа, Холбоото Штадууд дотоодынгоо политикада, мүн уласхоорондын харилсаануудта шүүн тээшээ эрид эгсэ эрьелтэ хэхэ гэжэ бултандаа шахуу hанамжалдаг байна. Олониитын hанамжые шэлэхэ зорилгоор элдэб организацинуудай үнгэргэhэн асуултанууд, журналнууд болон газетэнүүдтэ оролсон бэшэгүүд, профсоюзуудай болон бусад нийтын организацинуудай хэлэhэн мэдүүлгэнүүд юу харуулнаб гэхэдэ, Голдуотерой hунгагдаад байгаа hаа, хэлэн олон үетэнэй тэмсэлэй ашаар дайлалан абтаhан дотоодын хүндэхэлгэнүүдтэ гай түбэг тохёолдохоhоо гадна, бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалда аюул тохёолдохо гэжэ hунгагшадай нилээд ехэ хубинь этигэдэг байна.

Голдуотер, тэрэнэй тала баригшад тэсэбэреэ алдаhан, харюусалгагүй этэгээдүүд болоно гэhэн hанамжануудhаа уламжалан, олон республиканецууд энэ hунгалтын үедэ өөрынгөө партида «урбажашье» болохо байна. Асуултануудай үндэhөөр зарим ашаглагшадай тооложо үзэхэдэнь, президентын үнгэрhэн hунгалтын үедэ республиканецуудай түлөө дуугаа үгэhэн табан hунгагша бүхэнэй нэгэниинь мүнөө президент Джонсоной түлөө дуугаа үгэхэ хүсэлэнтэй. Республиканска партиин Нью-Йоркдохи, Иллинойс, Мичиган болон бусад штадуудтахи олон элитэ ажал ябуулагшад президентын тушаалда өөрынгөө партиин дэбжүүлhэн кандидадые эдэбхитэйгээр дэмжэхые хүсэнэгүй.

Энээнтэй дашарамдуулан урда тээхи hунгалтануудай үедэ гол түлэб республиканецуудые эбтэйгээр дэмжэдэг байhан томо капиталистнуудай hанал мүнөө алгасалдадаг болоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Республиканецуудай тала баридаг байhан олонхи томо газетэнүүд мүнөө демократическа партиин кандидадые дэмжэнэ. Хэблэлые шэнжэлдэг «Эдитор энд Паблишер» гэжэ хэблэлэй hаяхан тооложо үзэхэдэ, хамта дээрээ 26 миллион хэhэг тиражтайгаар гарадаг үдэр бүриин 398 газетэ Джонсониие дэмжэдэг, тиихэдэ 7,5 миллион шахуу тиражтай 335 газетэ Голдуотерые дэмжэдэг байха юм.

Голдуотерой кандидатура ажалшадай нилээд олонхидой hанаа зобооhоhоо гадна, томо, дундуур болон жэжэ буржуазиин бодолтой түлөөлэгшэдэй hанаа зобоолсоно.

Олониитын hанамжые шэнжэлдэг «Луис Харрис энд Ассошиэйтс» гэжэ организаци хүн зоной элдэб социальна бүлэгүүдэй дунда Джонсон болон Голдуотер хэр зэргээр дэмжэгдэнэб гэжэ тодорхойлхые hэдэhэн байгаа. Олонхи хүдэлмэришэд, алба хаагшад, интеллигенциин түлөөлэгшэд Джонсониие дэмжэнэ гэhэн тобшолол энэ организаци хэhэн байна. hунгагшад — негрнүүдэй 90 гаран процентнь демократическа партиин кандидадые мүн лэ дэмжэнэ. Фермернүүдэй дунда Джонсон Голдуотерто орходоо hураггүй хүндэтэйл гээшэ ха. Гэбэшье томо болон жэжэ ээд баяшуулай 55 тухай процентнь Голдуотерые дэмжэдэг юм.

hунгалтын дүнгүүд ноябриин 3-най үдэшэhөө эртэ бэшэ гү, али ноябриин 4-нэй үглөөгүүр мэдээжэ болохо. Зүгөөр Голдуотерой булигдаагүй байшоо hаань, Америкын бүхы политическэ шэнжэлэгшэд ехээр тайхаха гэлыхэ болоно.

Бүхы орон дотор өндэ тэндэ асуулта хэhэн «Ньюсуик» гэжэ журнал хадаа 50 штадай 42-тонь президент Джонсон илаха гэжэ тухайлан багсаана. Журналай hанамжын ёhоор Голдуотер оройдоол 8 штадта илаха болоно. Эдэнэй дүрбэниинь — Миссисипи, Алабама, Флорида болон Луизиана штадууд болоно. Гражданска эрхэ тухай хуулида эсэргүүсэн Голдуотерой хэдэг тэмсэл ороной урда талын эдэ штадуудай үндэhэ яhанай илгаа таргагшадай дунда тэрэниие хүндэтэй болгоо ха юм.

Өөрынгөө хэhэн асуултануудай дүн гаргахаhаа гадна, Америкын 50 томо томо политическэ шэнжэлэгшэдэй hанамжануудай дүнгые тус журнал гаргаа. Тэдэнэй нэгэнhээнь бэшэниинь Голдуотер булигдаха гэжэ тоолоно.

«Тайм» журнал өөрынгөө шэнжэлэлгэнүүдтэ үндэhэлэн, Джонсон бүри олон дуу абаха гэжэ багсаана.

Хэрбээ эдэ багсаамжануудай гол түлэбшье зүб байгаа hаань, Америкын hунгагшад Голдуотерой хэтэрмэ хархис hанамжануудые хүсэдөөр буруушаана, эб найрамдалай болон дэбжэлтын политикые хүсэнэ гэжэ тэдэнэр эли тодоор харуулха байна.

Г. ФРИМЭН,
ТАСС-ай корреспондент
Нью-Йорк, октябрь.

ХИЛЫН СААНАhАА

Физикын талаар Нобелевско шан олгогдобо

СТОКГОЛЬМ, октябриин 29. (ТАСС). Квантово электроникын талаар зохёолнуудай түлөө СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондентнүүд Н. Г. Басов, А. М. Прохоров, Америкын физик Ч. Таунс гэгшэдтэ физикын талаар 1964 оной Нобелевско шангые Швециин Наукануудай академи олгоhон байна.

Шэнэ нэрэ

ДАР-эс-САЛАМ, октябриин 29. (ТАСС). Танганьикын болон Занзибарай нэгэдэмэл республика мүнөө Танзаниин нэгэдэмэл республика гэжэ нэрлэгдэхэ болоо. Правительствын энэ шиидхэбэри тухай мүнөөдэр зорюута зарлагдаhан пресс-конференци дээрэ президент Джулиус Ньерере соносхоо.

Эдэнэр ГДР-ые шэлэбэ

БЕРЛИН, октябриин 28. (ТАСС). hүүлшын зургаан үдэрэй турша соо 147 хүн Баруун Германиhаа Германиин Демократическа Республикада байхаар ерээ гээд АДН агентство мэдээсэнэ. ФРГ-дэхи бодото байдалhаа ехээр урмаа таhарhанаа нютагаа урилагшад элирхэйлэн мэдүүлнэ. ГДР-тэ ерэгшэдэй дунда залуушуул олон.

ДАГОМЕЙН АРАДАЙ hАЙНДЭР

КОТОНУ, октябриин 29. ТАСС-ай корреспондент В. Кузнецов иигэжэ дамжуулна:

«Национальна hэргэлгын үдэрые» Дагомейн арад үсэгэлдэр hайндэрлөө. Революциин талмай дээрэ нютагай гарнизоной парадай болоходо, Котону городой, дүтэ шадарайнь районуудай 20 мянган хүн байлсаа. Парадай hүүлээр олониитэ арад зоной ехэ демонстраци боложо, хоёр часай турша соо үргэлжэлhэн байна. Республикын президент Сару-Миган Апити, Дагомейн правительствые толгойлогшо Жюстен Ахомадегбе гэгшэд трибуна дээрэ зогсожо байгаа. Дагомейн демократическа партинуудай, профсоюзна элдэб организацинуудай түлөөлэгшэд, хүдэлмэрилэгшэд, тариашад, гүрэнэй алба хаагшад трибунын урдуур ябажа гараhан байна. Демонстрацида хабаадагшадай зариманиинь ороной хойто талын холын областьнуудhаа ерэhэн байха юм.

Тэбхэр жэлэй урда тээ Дагомейдэ болоhон ушарай хүндэлэлдэ зорюулжа, революциин талмай дээрэ бодхогдоhон памятнигые нээлгын баяр ёhололой үргэлжэр болоходо, Дагомейн хүтэлбэрилэгшэд байлсаа.

1963 оной октябриин 28-да Дагомейн арад хадаа Францын колонизаторнуудта түшэглэн орон дотороо шэрүүн шанга засаг түрэ тогтооhон Ю. Мага гэгшын бүлэгые унагааhан байгаа. Гэбэшье, шэнэ правительствада топтоhон сагайнь түрүүшын үдэрнүүдhээ эхилэн, политическэ, экономическа, финансова бэрхэшээлнүүд тохёолдодог байгаа. Бюджедэйнь гарша оршодоо орходоо тон ехэ байгаа, харин монополинууд хашалта баалалта хээ, дотоодын хархис этэгээдүүд шэнэ правительствые унагаахын тулада бэрхэшээлнүүдые хэрэглэхэ hэдэлгэ гаргадаг байгаа. Иимэ бэрхэшээлнүүдые Дагомей шиидхэхэ ушартай болоhон байгаа бшуу. Эдэ бэрхэшээлнүүдые зайсуулхын тулада Дагомейн правительство, зонхилхы демократическа парти хадаа экономикодоо гүрэнэй секторые үргэдхэжэ, хани оронуудтай али алиндаа ашагтай, туhатай харилсаа байгуулжа ороhон байха юм.

Францын монополинуудhаа урда тээнь хүсэд дүлдыдангы байhан орон — Дагомей бэеэ даатаад хүгжэхэ замда орожо байна. Энэ талаар Дагомейдэ социалис лагериин оронууд ехэ туhаламжа үзүүлнэ. Тэдэнтэй экономическа харилсаанаинь үдэр ерэхэ тудам бэхижэнэ. Советскэ Союз, ГДР, Чехословаки, Болгари, Румыни болон бусад социалис оронуудтай худалдаа наймаан амжалтатайгаар хүгжөөгдэнэ. Научно-техническэ культурна холбоо барисаан үргэдэнэ.

Ажалша зоной ажаhуудалай, ажал хүдэлмэриин эрхэ байдал hайжаруулха асуудалнуудые Дагомейн правительство болон демократическа парти профсоюзна организацинуудтай хамта шиидхэнэ. Орон дотор hургуулинууд нээгдэнэ, культурна эмхи зургаануудай байшангууд баригдана, элүүрые хамгаалха асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдана.

Хартумда шухала зүблөөн болобо

КАИР, октябриин 29. (ТАСС). Суданай «Нэгэдэмэл национальна фронт» гэжэ политическэ организациин болон зэбсэгтэ хүсэнүүдэй түлөөлэгшэд Хартумда энэ hүни удаан саг соо хэлсээ хэжэ, «Суданда мүнөөнэй конституционно гуримые болюулха, 1956 оной конституциияар тэрэниие hэлгэхэ, тус конституцида мүнөө үеын шэнжэдэ тааруугаар хубилалта оруулха» шухала гэжэ үгээ ойлголсоо.

«Суданай шата дамжуулгын үедэхи национальна правительство» байгуулха гэжэ энэ зүблөөн дээрэ шиидхэгдэhэн байна.

Энээн тухай Омдурманай радио энэ үглөөгүүр мэдээсээ гээд МЕН агентство дамжуулна.

Правительствын составта хубилалта болобо

БРАЗЗАВИЛЬ, октябриин 29. (ТАСС). Правительствын составта хубилалтын болоhон тухай декредтэ Конгын Республикын (Браззавиль) президент Массамба-Деба үсэгэлдэр гар табяа. Промышленностиин болон худалдаа наймаанай министрэй тушаал даалсаха болоhон премьер-министр Паскаль Лиссубай эрхэ түлөөлэлгэ үргэдхэгдөө. Министерствануудэй тоо хуушаараа үлөө гээд Конгын нютагай радио мэдээсэнэ. Залуушуулай болон спортын асуудалай, информациин болон гражданска хүмүүжүүлгын асуудалай гадаад хоёр шэнэ гүрэнэй секретариат байгуулагдаа.

Чехословаки, Австрида газар хүдэлбэ

ПРАГА, октябриин 28. (ТАСС). Үсэгэлдэр үдэшэлэн Прага, Братислава, Ческе-Будеевице, Брно, Пардубице ба Чехословакиин бусад город болон тосхонуудай хүн зон газарай хүдэлhэниие мэдэбэ. Братиславаhаа урид абтаhан баримтын ёhоор 4 балл хүрэтэр хүсэтэйгөөр газар хүдэлөө гээд ЧТК агентство мэдээсэнэ.

ВЕНЭ, октябриин 28. (ТАСС). Венэ болон Австриин бусад газар нютагуудта баhал газар хүдэлөө.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур.
1964 оной октябриин 31.

Шэнэ ёһо заншал

АРМИДА МОРДОЛГО...

ХЯАГТА городой культурын байшангай һаруул үүжам зал соо һэн. Армида ошохо залуушуулые үдэшэлсэхээ эндэ граждан дайнда болон Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуухэ дайнда хабаадалсагшад суглараһанхай. Бури даа аргагүй үндэр наһатай хүгшэншье военкомтой зэргэлээд һууна. Хүбүүгээ хаанта засагай үедэ сэрэгэй албанда яажа ябуулһанаа тэрэ хүгшэнэй һанан дурсан һууһаниинь сохом лэ.

...Энэ мүнөө армида мордохоёо байгаа залуу хүбүүдтэ 26 басагад баглаа сэсэгүүдые барюулжархиба. Альга ташалган нэершэнэ. Оркестр марш наадана. Энэ үдэр залуушуул оройболотор зугаалаа.

Булэг залуушуул революциин түлөө тэмсэлдэ наһа барагшадай хүшөөдэ ошожо баглаа сэсэгүүдые табиба...

Армида үдэшэлгэн тухай соносхол холо үрид тараа һэн ха. Предприяти болон эмхи зургаануудта ошожо, армида ошохо хүбүүдэй аба эжынэрые олохон хүнүүд амаршалаа.

Энэ үдэшэ тэндэ юрөөл үгэнүүд һүр жабхалантайгаар, сэдьхэл хүдэлгэмөөр соностобо.

— Замдаа баяртай, армиингаа албанда магтаалтай ябажа ерэхэтнэй болтогой, — гэжэ партизан Бутаков юрөөнэ. Тэрэ хадаа Троицкосавска партизануудай тугые Советскэ Армиин түбэй музейһээ һаяхан асараа юм. Бэшэшье үбгэдүүд армида ошохо залуушуулаа ямар баяр омогорхолтойгоор шэртэн харанаб, заримуудынь һахалаашье эмирэн, һара наран болошоод һууна.

Тиигээд лэ армида мордогшод сугларалгын пунктда хүрэжэ ерэбэд. Энэмнай — ябалганайнь эгээл һүүлшын «шата». Одоо эндэ армиин уставай гуримай сахигдажа эхилһэн мэтээр үзэгдэнэ.

Хүбүүдшье ехэ журамтай, зохидоор бэеэ абажа ябана. Военкомадайхидшье ехэ тааруу зохидоор угтана.

ПУНКТДА 350 хүнэй һуурит тай клуб, телевизор, кинотүхеэрэлгэ, һайн столово бии. Үряа лозунг гэхэ мэтэ уран гоёор бэшэгдэжэ үлгэгдэһэн. Республикын эрхим эмшэлэгшэд залуу хүбүүдэй элүүр энхые дахинаа шалган үзэнэ. Үдэшэниинь Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуухэ дайнда хабаадагшадтай уулзалга болоно... Армида мордогшодой үмэнэһөө нүхэр Ермолаев харюугай үгэ хэлэбэ. «Байгалай үмэнэхид абанарайнгаа дурасхаалта хэрэгүүдые бүри баяжуулхабди... Аба аханарайнгаа абажа ябаһан гүгые хирэ тооһогүй бүри дээрэ үргэн мандуулхабди».—гээд тэрэнэй хэлэһые мартажа болохо аал?!

һүүлээрнь армида мордогшо бүхэн нютагайхидайнгаа үмэнэһөө бэшэмэл дурасхаал-захиянуудые абаа һэн. Тиигээд ямараар алба хэжэ байһыетнай мэдэжэ байхабди,—гээд нютагайхидынь захина.

Энэмнай яһала гоё үдэшэлгэн хаям даа.

* * *

БАҺА СЭРЭГЭЙ албанда эрхим һайнаар ябагшадай фото-зурагуудые тосхонойнгоо түрүүшүүлтэй зэргэлүүлэн, Хүндэлэлэй самбар соо һуулгадаг гурим Түнхэнэй аймагай «Сибиряк» колхозойхид тогтоонхой. Армиһаа бусажа ерэхэдээ тэндэ залуушуул өөрынгөө дуратай ажалда ородог. Бригада звенодо тэдэнэй нэрэ мартагдадаггүй. Үйлэдбэри дээрэ дүүргэхэ ёһотой нормыень нүхэдынь дүүргэдэг. Залуушуул армида ошогшодтой бэшэгээ абалсадаг. Газетэнүүд нютагһаань эльгээгдэдэг. Тиигээд армида алба хэгшэ түрэл колхоздоо заатагүй бусажа ерэдэг.

ЗАЛУУШУУЛ мүнөө жэлдэшье тэндэһээ армида мордоо юм ааб даа. Удангүй командирнуудай үмэнэһөө баяр баясхалан хүргэһэн бэшэгүүдэй ерэхэ байһаниинь дамжаггүй.

* * *

Залуушуул армида ошоходоо ехэ һургаал, һайн һайхан ёһо заншал олоно абадаг, жаяг журамшье сахижа һурадаг байна. Жэшээнь, Антипов, Варфоломеев гэдэгүүд армиин урда тээ ямар байһанаа мүнөө ямар болоод ерээ гээшэб. Танихаар бэшэ, журам һайнтайнууд болоо бшуу. Түрэлхидыньшье угаа баяртайнууд.

Армида алба хэжэ, зориг хатуужал олоһоншье хүбүүд олон. Жэшээнь, манай эндэхи хүбүүн, сержант нүхэр Самбуев (мүнөө Улаан-Үдын хүдөө ажахын техникумэй студент) американска «Локхид-2» гэһэн самолёт усадхалсалгада шалгараа һэм шуу. Мүн Закаменскһаа нүхэр Эрикеев армида ошожо, айхабтар һайнаар алба хээ. Уралай сэрэгэй округһоо тэрээндэ һаяхан ехэ баясхалан хүргэгдөө. Тэрэ богонихон болзор соо нэгэдэхи классай жолоошон болоо. ТЭЦ-эй турбинын машинист байһан мл. сержант Ю. Н. Соколов сэрэгэй албанда шалгарһанай түлөө хүндэлэлэй тэмдэг гурба дахин абаа. Иимэрхүү ульгэр жэшээнүүдые тоолохо гэбэл, угаа олон хаям даа.

Иимэл байхадаа залуушуулнай түрэл Совет Армидаа омог баяртайгаар мордоно. Армида ошохоёошье байгшад айхабтар хүнгэтэй үүргэ дүүргэхэ, армидашье алба хэхэдээ коммунизм эдэбхитэйгээр байгуулалсаха байһанаа мэдэжэ омогорхоно.

Е. КРИЧЕНИВКЕР.

Шэрүүн жабарта холын хойто зүгтэхи Баунта нютагай баялигай нюусые бэдэрэгшэд — геологууд Николай Рыжков Александр Ахневский хоёр зураг дээрэ харуулагдана. Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ЭТЮД

ЗУРГААТАЙХАН ХОНИШОН

Бэеэр эрбэгэрхэн, ехэнүүд хара нюдэтэй, елэгэнэһэн үһэтэй, зургаа наһатай Соном хүбүүн тухайда энээхэн хөөрөөн соогоо таанарта дуулгаха хүсэлэнтэйбди. Энэ долдой, түргэн хүдэлэсэтэй хүбүүхэнэй ерээдүйдэ хэн болохо байһаниинь баярламаар: тэрэ, магад, хонидойнь байрын урдуур зүүн баруун тээшээ һунаһан, оройгоороо үрбэ-түрбэ модотой, барьягар томо шулуунуудтай Гэдээн уулын мянга түмэн шулуунуудһаа эгээл үнэтэй сэнтэйень танижа, арад зондоо бэлэглэхэ геолог-инженершье болохо аалам, магад, торгон шэнги ялагар, наринута үһэтэй шэнэ үүлтэрэй хонидые бии болгохо эрдэмтэн-зоотехникшье болохо аалам — мүнөө орой таахын аргагүй. Хурдан ухаатай энээхэн хүбүүн ерээдүйдэ лаб нэгэ алитэ хүн болохол байха.

Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа гэжэ арадай сэсэн мэргэн үгын удхые Сономой мүнөөдэрэй ажабайдалда зорюулан хөөрэхэдэ болоно. Сономой гэртэхин Зэдын аймагай «Мир» колхозой Түхэм гэжэ газарта ниитынгээ найман зуун жаран толгой хонин һүрэгые харууһалжа байдаг юм. Заахан бэетэй Соном гэртэхинээрээ үглөөгүүр аб адли зургаан сагта бодолсоод, столдо һуужа, садатараа сайлаад, ехэ хүндэл адляар өөрынгөө ажалай хүүртиг, малгайгаа үмдэжэ, бээлэйгээ барьяад, шэнэ үдэрэйнгөө ажал хүдэлмэриие эхилэлсэнэ. Тэрэ эсэгэтээ хоюулан отарынгаа моридые барижа уһалаад, үбһэ, зелёнко үгэжэ эдеэлүүлдэг, һүүлээрнь хониной хашаа хорёон соогуур ябажа, газаа досоогуур тарашаһан ноохо суглуулдаг юм. Үбэлэй сагта һаань, тэрэ Соном хүбүүн бүри харанхы байхада бодолсожо, эдеэлсэ соогуур ябалсан, хонидто тэжээл тараадаг заншалтай. Сагай дулааржа, урин дулаан үдэрнүүдэй ерэхэдэ, Соном хээр мориёо эмээллүүлжэ, хонидоо адуулхаяа гарадаг. Тэрэ бишыхан эзэнэйнгээ «хулай-хулай» гэһэн шэнгэхэн абяа дуулахадаа хонид, магад, эзэн хүнэйнгөө бүри балшар бага наһыень хайрлажа гү, али тэрээнтэйгээ хэдэн жэлэй саанаһаа танил дадал байһандаа гү, заатагүй бусадаг юм. Хонидойнгоо зэлэ татан эдеэлхэ үедэ бишыхан хонишон дүтын шоссе харгыгаар үнгэрдэг машинануудые, автобусуудые хаража баясана. «Городой автобусууд зүүлжээ баруулжаа хэды сагта үнгэрдэг бэ?» гэжэ Сономһоо асуугаа һаатнай, тэрэ тоб байса хэлээд үгэхэл даа. Соном заримдаа самолёт харахадаа, «Шуур-шуур-дуугай, шубуун шэнги далитай СССР-эй самолёт» гэжэ аман соогоо гунгэнэн, хагда зулгаажа ябаһан моринойнгоо жолооё татан дууладаг. Тэрэнэй самолёт тухай бодоходонь, шубуун тухай бодол һанаандань ородог. «Эдэ самолёдууд шубуудтай ямар адляар ниидэнэб» гэжэ бододог. «Шубууд мотооргүй аад, яахадаа самолёт шэнгеэр ниидэнэб» гэжэ өөрынгөө багахан ухаан соо таахые хүсэнэ.

Малда тэжээл бэлэдхэлгын үедэ зургаатай хонишомнай хээр мориндоо мордожо, бухал шэрэхээ гарана.

Банзаракцаевтанай гэр бүлэ ниитынгээ хонин һүрэгтэ бардам хүрэхэ тэжээл мүнөө бэлдэнхэй. Энэ хэрэгтэ бишыхан хонишон Сономойшье хубита бии байха. Соном хойто жэл һургуулида һураха гэжэ ехэ яарадаг. «Би Доодо-Бургалтайда, үбгөөгэйдөө байгаад һургуулида ябаха хүм» гэжэ тэрэ баяртайгаар хөөрэнэ.

Соном һургуулида ороод, эрдэмэй дээжэ «А» үзэгтэй танилсахал. Эрдэмэй орьёл үндэр дабаан өөдэ һонор ухаагаар дүүлижэ, тэрэнэй нэлэнхы ехэ далайда компасгүйгөөр тамархал. Харин һүүлдэ хэн гэжэ мэргэжэлтэй хүн болоно даа, тэрэнэй өөрынь сэдьхэлэй мэдэхэ хэрэг. Тиибэшье Эхэ орондоо туһатайл хүн болохо байха. Юундэб гэхэдэ, тэрэ ажалда аргагүй дуратай ха юм. Бидэнэр Сономой ерээдүйдэнь амжалта хүсөөд, һургуулида оротороо хонишоноороо хүхюунээр хүдэлхыень, хээр морин дээрээ ехэ хүн шэнгеэр бата һуухыень захия.

С. БАНЗАРАКЦАЕВ.

Хираан гэдэг эмнэлгын газар Хяагта хотоһоо зүүлжээ дүшеөд модоной зайда үзэсхэлэн гоё нютагта оршодог юм. Эндэ Дабһата гэжэ бишыхан нуур бии. Тэрэнһээ баруулжаа Хяагтын совхозой таряалан нэмжыдэг. Урдууравь, зүүн ба хойто бэеэрнь үдхэн гоё ой модо һэбшээ һалхинда найган гунхан шууядаг. Эмнэлгымнай энэ зургаан нуурай зүүн бэедэнь юм. Эндэ үбшэн зоной байха хоёр гэр, столово, клуб, магазин бии. Мүн эмнэлгын тусхай гэр нуурай эрье дээрэ баригданхай. Тэрэнһээ гадна үшөө хорёод үрхэтэ айл эндэ ажаһуудаг юм. Хүн зониинь эмнэлгын зургаанда, эндэхи подсобно ажахыдань хүдэлдэг.

Дабһата нуур шадар баригдаһан эмнэлгын энэ газар тухай хэлэхэ болоо һаа иимэ. Революциин урда тээ Коковин гэдэг нэгэ баян хүн энэ нуур дээрэ дабһа шанадаг байгаа юм ха. Эндэһээ мүн содо абтадаг байгаа. Тиигэжэ «Дабһа, содын завод» гэжэ нэрлэгдэдэг байһан. Заводто оройдоол 12 хүдэлмэришэд ажалладаг байһан. Элэнэр нуурай дунда, уһанһаа нилээн дээрэ гаратар шабар, шорой арал болгон обоолоод, тэндээ гурбан сажан гүнзэгы худаг малтадаг байгаа. Тэндэнь илангаяа ехэ дабһатай шабар байдаг юм һэн ха. Худаг соонь дүүрэн шахуу уһан газарай хүрьһэ нэбшэжэ ородог байгаа. Оёортонь байһан шабарынь дэбтэжэ, уһаниинь бүришье ехэ дабһатай болодог һэн. Эрьедэ дүтэ түхеэрэгдэһэн тусхай сөөрэм руу энээнээ эюулдэг байгаа. Тиигээд намар, хүйтэржэ байха үеэр дабһатай энэ уһаяа түмэр тогоондо эюулээд, шанадаг байгаа. Нуур дээрэ бүхыдөө иимэ 9 худаг бии

ХИРААН НЮТАГАЙ ҮЗЭСХЭЛЭНДЭ

һэн. 500 пууд дабһа багтаха түмэр тогоондо тэрэ шанагдадаг һэн. Нигэжэ һарын туршада 4 тогоо дабһа шанагдажа, хоёр мянган пууд дабһан хото хүдөө абаашагдажа наймаалагдадаг байһан гээ.

Революциин үедэ Коковиншье эндэһээ тэрьелээ ааб даа. 12 хүдэлмэришэнтэй заводынь тэрэнһээ хойшо нилээд саг ажалангүй байгаа ха. 1930-аад онуудаар фельдшер Каргинский гэдэг һамгантаяа юундэшьеб иишэ зөөжэ ерээ юм ха. Һамганиинь үдбэр һула бэетэй, үргэлжэ үбшэлжэ байдаг байгаа. Илангаяа хүлнүүдынь үбдэдэг һэн. Нуурай оёорһоо абаһан бороотор хухэ шабараар Каргинский һамганайнгаа хүлнүүдыень шабажа, эмшэлжэ туршахаяа һанаба. Тиигэжэ гурбан жэл удаа дараалан эмшэлһэнэйнь һүүлээр һамганайнь бэе элүүр һайн болоо юм гэдэг. Тэрэ гэһэнһээ хойшо фельдшер Каргинский дабһата нуур гээшэ өлэб үбшэнһөө хүниие эдэгээхэ аша туһатай гэжэ газетэ, журналнуудта бэшэг, статьянуудые томилдог байгаа.

Тиигэжэ дайнай урда жэлнүүдтэ эндэ курорт байгуулагдажа, ажалша зон амардаг байһан. 1947 онһоо хойшо эмнэлгын (грязолечебница) газар болгогдоһон. Эндэ хүн зон радикулит, полиартрит, полимеолит, ревматизм, эхэнэрэй үбшэн, һуурижаһан бруцеллёз үбшэн, нервын үбшэн гэхэ мэтэ олон янзын үбшэнһөө аргалуулдаг байна.

Эмнэлгэдэ байһан П. М. Кутузов (Улаан-Үдэ) ингэжэ хөөрэнэ:

— Клещевой энцефалит гэжэ үбшэндэ дайрагдажа, хүзүүмни тархияа даахаяа болишоһон юм. Эндэ ерэжэ, арбаад хоногой туршада эмнүүлһэнэйнгээ һүүлээр бараг һайн болооб. Мүнөө ямаршьегүй тархяа үргөөд байха болооб.

Кабанскһаа ерэһэн С. Е. Карнышев гэдэг маанадта ингэжэ хэлэбэ:

— Һүниндөө унтажа шадангүй түлидэг һэм. Үргэһэмни огто хүрэдэггүй байгаа,—меопатия гэжэ үбшэн юм һэн. Мүнөө бүри һайн болооб. Амарха хэмдээ ёһоор унтанаб.

Эмнэлгын тус зургаан жэлдээ арбан нэгэ һара хүдэлдэг. Энэ хугасаа соо 850-аад үбшэнтэн элүүр болоод, нютагаа бусадаг.

Мүнөө Хориһоо, Улаан-Үдэһөө Эрхүүһээ, Красноярска хизаарһаа болоод үшөө олон газар нютагуудһаа ерэһэн хүнүүд эмнэлгэдэ байна. Хоёр гурбан жэлһээ эндэ байрын шэнэ гэр, эмнэлгын байшан, шэнэ столово, клуб баригдаха юм. Тиихэдэ, амарха, эмнүүлхэдэ бүришье һайн, үрэ ехэтэй болохо даа.

Ц. БАБУШЕЕВ.

Хираан.

ЯЛААХАЙ ҮБГЭНЭЙ ОЛЗО

Зүлхын буряадай хэлсэдэг үльгэр

Урдын урда сагта Ялаахай үбгэн, Ямаахай хүгшэн хоёр Уряахай голой эхиндэ урсахан отог барьяад, ууяхадажа һуудаг болобо ха. Тэдэнэр адаһа мал баридаггүй, алим жэмэс эдеэтэй байһан гэхэ.

Нэгэтэ улаан ган боложо уһа булагын шэргэбэ, ургаса жэмэсынь хагдаржа, умда хоолынь хомордобо. Ялаахай үбгэн улаан сурбаяа тэжээхэ умда хоол бэдэржэ үтын замда гараба. Ой тайгые хэсэжэ, уула хадые дабажа, олзо юушье олобогүй. Умдаа хүрэн ангажа, урма хухаран гажаржа ябатарнь, орьёл шулуунай забһарта ургамал ногоон һууба ха. Үзэсхэлэн һайхан ургамалые үзэн харан байтарнь «үлдэһэн тураһан амитанда үлэ хоол залгадаг үбһэн хүл гээшэб» гэжэ үгэлэн тэрэнь хэлэбэ.

Ялаахай үбгэн баярлаад, ябан һуужа мүргөөд: «үрэ жэмэс ургажа, үлэ хоол залгуулыш» гэжэ гүйхэдань, ягаа улаахан янза бүриин жэмэс саг дары ургажа, садатараа үбгэн эдеэлээд, «үлгэн дайдын хэшэг, үбгэн минии олзо болог» гэжэ өөдөө харан юрөөгөөд, үбһэн хүлыень абахадань, араһаань гэнтэ юуншьеб аймшагтай шангаар эшхэрбэ. Эрьежэ гэдэргээ харахадань абарга томо могой алда хэлэеэ бултайлган ай сүйхэн ойротобо. Ялаахай үбгэн бүһэндөө һүйбадаһан дарбатай сагаан һүхэеэ саб шуурэн далайжа, абарга могойн толгойе амаргал хүзүүгээрнь таһара сабшажархёод, алад саашаа гэшхэлбэ.

Мүнсэгэр сагаан мөөгэһөө мүнгэн дуһал һайлан байба. «Энэ юун гээшэб» гээд үбгэн баабайн асуухада: «Ангаһан амитанай умда харяадаг өөхэн хасар гээшэб» гэбэ. Ялаахай үбгэн: «умдым харяан үршөөгыш» гээд, альгаа тодон гэхэдэнь, мүльһэн хүйтэн уһан мэлмэрэн урдажа, мэтэрхэн умдынь харяалай. Һайниие хэлэн дохижо, һайхан юрөөл табяад, үбһэн хүлөө үргэлжэ, өөхэн хасарга тэбэржэ гэр тээшээ гэшхэлбэ.

Гэнтэ хаанаһаашьеб эшэгэн тэхэ, хурьган хуса, буруун буха гурбан гүйлдэн ерэжэ, үбгэниие тогтоогоод: «Уһыемнай орхи, үбһыемнай үгэ, тэрээнгүйдэ шамайе тэһэ биса мүргэхэмнай» гэлдэн, олихо мүргэхөөр зэбдэбэ.

Ялаахай үбгэн: «шаг шууяа табилдангүй шагнаад байгты намайе. Дайсан бэшэ эзэнтнайб, дахаад ябагты хойноһоом. Уһа ногоо элбэгтэй үүжам таладаа бэлшээхэб. Арьяатан шоноһоо аршалан, аятайхан байрадаа байлгахаб» гэхэдэнь, эбэртэ бүхэшүүл зөөлэржэ, эжэл танил болоод, Ялаахай үбгэниие дахажа, урсахан отогтонь ошобод.

Тэрэ сагһаа хойшо үбһэн хүлынь ургажа, ургэн талань халюурба. Өөхэн хасарынь дэлбэржэ, уһан булаг харьялба. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Ялаахай үбгэнтэн адууһа мал тэжээжэ, амаа тоһодон жаргаба. Үеын үедэ үнэржэн, үлгэн дайдаяа эзэлбэ.

Георгий ДАШАБЫЛОВ

НАМАРАЙ ШҮЛЭГҮҮД

1. АТААРХАЛ.

Жэгшээд гүйһэн дошхон
 хүлэгэй
Жэгдэхэн нюрган дээр
 мүнгэн хюруу.
Эмээл тохомдо холоогүйдэш,
Эмниг, шамда атаарханаб.
Һарбайн гараа эрьеыш, нүхэр,
Һаншаг дээрэш—мүнгэн хюруу.
Хүнгэн бэшэ зам дабаһандаш,
Хүн, шамда би атаарханаб.

2. ЗУРАГ.

Сэсэг набшын хангалые
Сэлгеэ намар үрэбхеэ.
Шэрүүн һалхяар талые
Шэмхэн хайран дабхяа.
Шубуудай бусалгын гунигые
Шугы уйдан шагнаа.
Хүнды уурхайн оёорые
Хүйтэн хюруу хушаа.

3. ХЮРУУ

Набша мэтэ нимэгэншье һаа,
Намарай мүльһэн хүдэр даа.
Наранай ялагар сэлмэгшье һаа,
Намаа буршын уналал даа.
Наһанай гүйсын хурданшье
 һаа,
Налагай харасаш зандаал даа.
Мүнсэгэр харахан толгой
 дээрэш
Мүнгэн хюруу уналал даа.

4. ТҮРҮҮШЫН САҺАН

(Дуун).

Хурьган малгай һэгсэржэ,
Хонгорхон нютагнай толорно,
Булган талыем мүнгэлжэ,
Бударна саһанууд бударна.
Ульгам бороёо амалжа,
Урихан гансадаа табилнаб,
Урдахи замыем сагаалжа,
Унана саһанууд унана.
Эдирхэн наһанайм
Эгэшэгхэн бүлэгөөр,
Эрбээхэй саһанууд,
Эрьелдыш, эрьелдыш!
Уула хаданууд һубаржа,
Дуула гэһэншүү дүтэлнэ.
Шэнэһэн зулайень шэнэлжэ,
Шэдэлнэ саһанууд шэдэлнэ.
Ханилһан гансам угтажа,
Харахан нюдөөрөө миһэрнэ.
Халуухан хасарыень таалажа,
Хайлана саһанууд хайлана.
Эдирхэн наһанайм
Эгэшэгхэн шүлэгөөр,
Эрбээхэй саһанууд,
Эрьелдыш, эрьелдыш!

Совет засагай түлөө тэмсэгшэд

Буряад хасаг Бимба Тодорхоев

Совет засаг тогтоохын түлөө Коммунис партиин ударидалгаар хүдэлмэришэн анги, ажалша таряашад ямар ехэ тэмсэл хэһэн байгааб? Энээнэй түүхые илангаяа залуушуул һайн мэдэхэ ёһотой.

Залуу үетэнэй зол жаргалай түлөө хэды олон революционернүүд, хүдэлмэришэд, таряашад хайрата ами наһаяа үгөөб? Хэды олон тиимэ баатарнуудай нэрэ түүхэдэ ороогүй гээшэб?

Би архивта хүдэлмэрилжэ байтараа тиимэ нэгэ нэрэтэй тудааб. Совет засагай түлөө буряад хасаг хүбүүнэй тэмсэһэн тухай уншахадаа, ехэтэ баярлааб, омогорхооб.

Ушарынь иимэ. Буряадай гүрэнэй архивта нэгэ материал—1918 оной октябриин 7-до Троицкосавск городой сэрэгэй гарнизоной начальнигай ба сэрэгэй сүүдэй гаргаһан захиралта олооб.

Энэ үедэ тэндэ Совет засаг унагаагдаад, сагаантанай шэрүүн хатуу журам тогтоогдоод байгаа. Троицкосавскда, тэрэнэй шадархи тосхонуудта 2-дохи Забайкальска хасагуудай полк байрлажа байһан юм.

Дурсагдаһан захиралта соо ингэжэ хэлэгдэнэ. 2-дохи сотниин хасагууд Василий Прокопьевич Чечулин, Егор Кириллович Григорьев, Матвей Спиридонович Угловских, Бимба Санжиевич Тодорхоев гэгшэд өөрынгөө полкын хасагуудай дунда гэмтэ агитаци хэбэ; саг зуурын Сибирскэ правительствые унагаае. Совет засаг дахин тогтоохын тула зэбсэг барижа тэмсэе, сэрэгэй ноёдой захиралта бү дүүргэе гэжэ байгаад хасагуудые уряалба. В. Чечулин хадаа «үнэн сэхэ, мэхэтэй большевик, Совет засаг тогтоолсоһон хүн», «Бимба Тодорхоев бусад буряадуудые буруу тээшэнь татадаг, буряад хасагуудай дунда агитаци хэдэг байгаа», «эдэнэр бэшэ зониие толгойлжо ябаа» гэжэ тус захиралта соо бэшээтэй.

Сагаантанай засаг унагаахын, Совет засаг дахин тогтоохын түлөө тэмсэһэн, хасагуудай восстани хэхээ бэлдэһэн туладань В. Чечулин, Е. Григорьев. Б. Тодорхоев гурбаниие буудажа алаха гэһэн байгаа.

Партиин обкомой архивта байһан үшөө нэгэ материал энэ ушарые гэршэлэн баримталнана.

Тус полкдо алба хэһэн нүхэр Ануфриев ингэжэ бэшэһэн юм. 2-дохи Забайкальска хасагуудай полкдо восстани хэхэ гэһэн һанал хүсэл улам ехэ боложо байгаа. Теэд тэдэндэ үшөө буу үгөөгүй байһан юм. Хасагууд погоноо зүүгты гэһэн захиралта гараба. Тиихэдэнь хасагуудай дунда дураа гуталга бүри ехэ болобо. Буряад хасаг Тодорхоев погон бү үмдэгты гэжэ бэшэнэртэ хэлэһэн, нэгэ хасагай погониие абажа хаяһан юм.

Саашаа бэшэхэдээ, полкын дарга нэгэ залуу хасагые тэрэ доро буудажа алаа һэн. Бэшүүрэй хасаг Григорьев Чечулин хоёр арестовалагдаад, буудажа алуулһан байгаа. Тиигэбэшье, восстанида бэлэдхэлые толгойлжо ябаһан бусад хасагууд баригдаагүй үлөө һэн гэжэ бэшэнэ.

Бимба Санжиевич Тодорхоев яаһан байгааб, энээн тухай Ануфриев тодоор бэшээгүй.

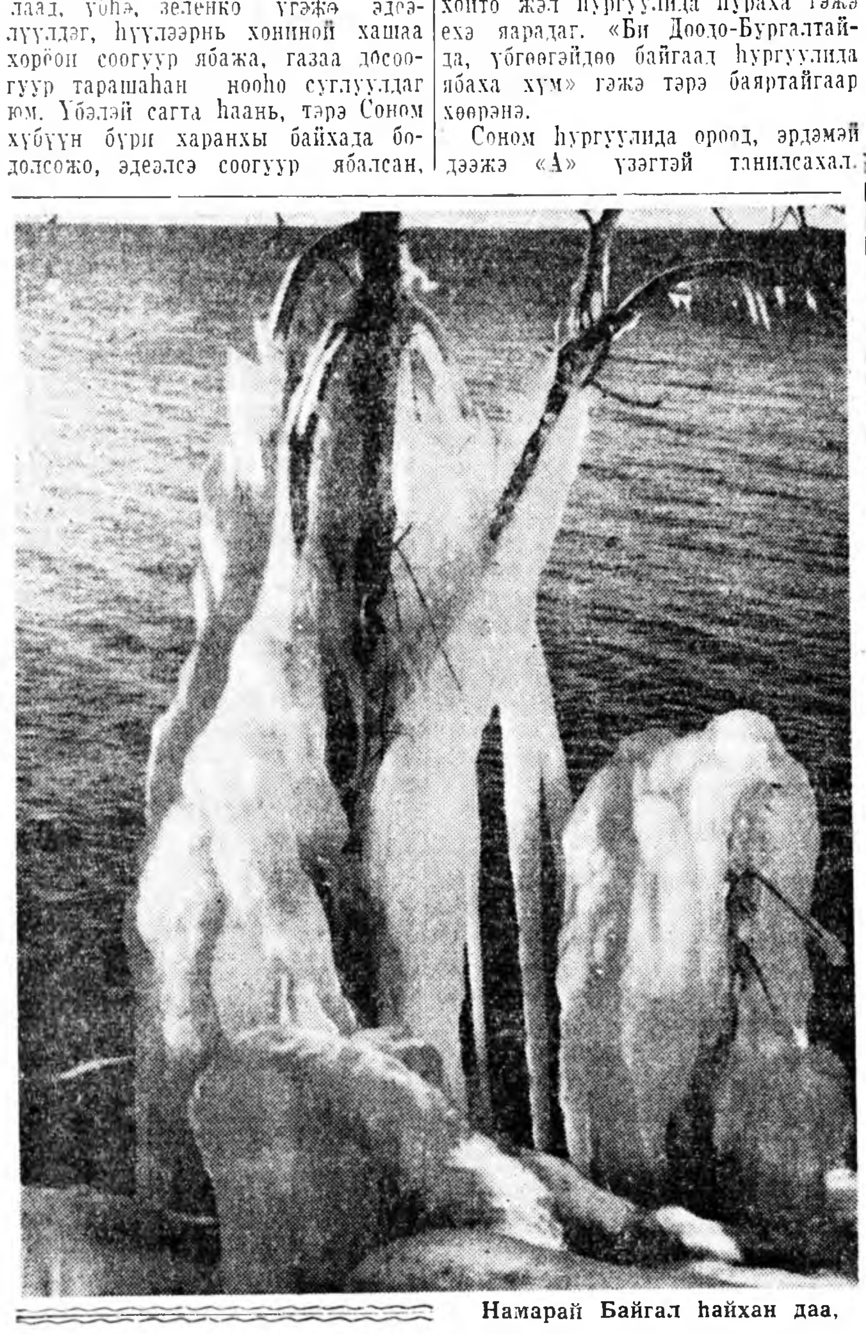
Б. С. Тодорхоев Хяагтын аймаг нютагтай хүн байһан хэбэртэй. Магад, мүнөөшье түрэлнүүдынь бии байжа болоо. Б. С. Тодорхоевые мэдэхэ байһан нютагаархиниинь манай редакцида бэшэг лэ.

Ганса Б. С. Тодорхоев бэшэ, мүн бусад олон буряад хасагууд сагаантанай засагые унагааха, Совет засаг тогтоохо гэжэ һанажа хүсэжэ ябаһан байха.

Буряад хасагуудай дунда большевигүүд ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулдаг һэн. Буряадай түрүүшын революционер-большевик Ц. Ц. Ранжуров Сэлэнгэдэ, Троицкосавскда байхадаа, хасагуудта ошожо, Совет засаг тогтооё гэжэ уряалдаг байгаа. Троицкосавска партийна комитедэй даалгабаряар Ц. Ц. Ранжуров 1918 оной август һарада хүдөө тосхонуудаар ябаад ерэһэн юм. Большевигүүдэй үнэн үгэ, бодото тэмсэл ажалша таряашадай дурые татадаг, тиигэжэ Совет засагай тала баригшад үдэр бүри олон болодог бэлэй.

Тэдэнэй нэгэниинь Бимба Санжиевич Тодорхоев байгаа бшуу.

Г. САНЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.

Намарай Байгал һайхан даа,
Наадан долгиёо нэшэхэдээ,
Үльгэрэй ордоншуу субадаар
Үндэр эрьеэ шэмэглэдэг лэ.

Н. ЯХНОВЕЦКИЙН фото этюд.

ТААБАРИ

1. Нуурта үгы, нугаһанда бии,
Наранда үгы, нарһадта бии
Һарада үгы, һарлагта бии,
Шамда бии, намда бии.
Таанадта бии, бүгэдэндэ бии.
Таагты энээниие
Тааһаншье хүндэ бии,
Таагаашьегүй хүндэ бии.

2. Алдарта түхэрээн ноён
Арбан хоёр адуутай.
Арбан хоёр адууниинь
Жаран үреэ дахуултай,
Жаран үреэ дахуулынь
Жаран унаган дахуултай,
Хамаг бүхы адууниинь
Хоёр хүнөөр туулгаатай.

Ю. САМОЦЫРЕНОВ
суглуулан тааруулба.

С. НОРЖИМАЕВ

БАСНИ

ГАРЗА ЕХЭТЭЙ ГАХАЙН ФЕРМЭ

«Арьбажал» колхозые
 хүтэлэгшэд
Алаг поршоонхо худалдажа
 абаад,
Олон болоторнь үдхэжэ,
Олзоёо дээшэлүүлхэ гэлсэбэ.
Алаг поршоонходоо
Асари ехэ фермэ түхеэржэ,
Аһан түрүүн даагшые һунгаад,
Удаань тэрээндээ
Орлогшые бэдэржэ,
Орлогшодоо үшөө туһалагшые
 олоод,
Олзо асарха фермэдээ
Оршо, гаршыень тэмдэглэхээр
Тоо бодогшые томнлоод
 байхадань,
Гахайшанаар табиха
Гансахан тушаал үлөө һэн,
Хооһон поршоонхото гахайшан
Хоол хүлеэжэ ядахадаа,
Барагдашагүй ноёдойнгоо
Багаһаань эхилжэ,
Бараалха, бараалхаһаар
 дээшэлээд,
Захадань арай хүрэжэ,
Зарлиг дуулаһан,
Захиралта соносоһон,
Заабари шагнаһан,
Даабари абанхай
Дахин доошоо буухадань,
Ганса алаг поршоонхонь
Газар гэшхэхэ тэнхээгүй
Туража ухэхэ
Туйлдаа хүрөөд хэбтээ һэн.
Данса юугээ бариһан
Далан долоон дарганар
Ганса гахайтай фермэдээ
Гарзаһаа бэшэ юу асарна хаб?

Редакторай орлогшо
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23 67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического—24-74, советского строительства и быта—31-93, рабселькоров и писем—25—41, 38-30, информации—32 74 и переводов—34 05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.
Н00259. Зак. № 1955.